

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЄС	7
1.1. Загальні засади глобальної моделі світового економічного порядку.....	7
1.2. Геоекономічні цілі ЄС і механізми їх реалізації.....	11
1.3. Поняття та класифікація третіх країн як учасників міжнародних правовідносин з Європейським Союзом.....	15
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ТА МЕХАНІЗМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ	20
2.1. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з глобальними державами, які не є членами ЄС та не претендують на таке членство (США, Китай)	20
2.2. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які беруть участь в ЄС на рівні асоціації (Ісландія, Норвегія, Швейцарія).....	26
2.3. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які не можуть претендувати на членство в ЄС в найближчій перспективі (Чилі, Північна Африка)	31
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЄС З УКРАЇНОЮ.....	35
3.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання торговельно-економічних відносин ЄС з Україною	35
3.2. Інституційні засади торговельно-економічного співробітництва ЄС з Україною	39
3.3. Стратегічні напрями розвитку регіональної торговельно-економічної інтеграції України та ЄС.....	45
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП Валовий внутрішній продукт

ЄІС Європейський інструмент сусідства

ЄПС Європейська політика сусідства

ЄС Європейський Союз

НАТО Організація Північноатлантичного договору

ООН Організація Об'єднаних Націй

ПВЗВТ Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

СНД Співдружність незалежних держав

СОТ Світова організація торгівлі

УА Угода про асоціацію

УПС Угода про партнерство і співробітництво

ЦСЄ Центральна та Східна Європа

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток і формування зовнішньоекономічних зв'язків є об'єктивним процесом. В умовах глобалізації економіки та поглиблення міжнародного поділу праці, країни все більш активно взаємодіють між собою, привносячи в цей процес нові елементи і форми. Процеси глобалізації в сучасному світі та економічні кризи початку ХХІ ст. змусили багато країн серйозно замислитися про власні економічні перспективи. Однією з реакцій на глобальні кризи стало зростаюче прагнення багатьох країн виробити власну соціально-економічну модель розвитку в умовах, що склалися. У світі немає країн, які могли би жити в повній економічній ізоляції, і Україна, у свою чергу, активно інтегрується у світовий економічний простір. Одним із досягнень України в цьому питанні є укладання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Угода про асоціацію створює нові інституційні умови для розвитку торгівлі та несе у собі низку ризиків та можливостей у розвитку торгівлі між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС). Це стає викликом не лише для українських компаній, а й для самої держави, оскільки є об'єктивна необхідність побудови нових інституцій, а також зрозумілої координації дій на рівні уряду та інших органів публічної адміністрації. Взаємозалежність та ефективність економічного зростання від розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки. Питання розвитку торговельно-економічних відносин України з Європейським Союзом є актуальним, оскільки це наймогутніше глобальне економічне об'єднання з найбільшим і найпривабливішим ринком збуту.

Також великий теоретичний і практичний інтерес являють собою торговельно-економічні відносини між ЄС і третіми країнами. Вивчення й аналіз взаємодії ЄС і різних держав / груп держав не тільки за рівнем їх економічного і соціального розвитку, а й по відношенню до факторів виробництва, що займають різні (нерідко протилежні) ніші в системі світового господарства, заслуговує

підвищеної уваги, з огляду на недостатню вивченість даної проблеми з правової точки зору.

Окремі теоретичні та практичні аспекти щодо імплементації Угоди досліджувалися такими представниками економічних та юридичних наук, як: В. Г. Андрійчук, О. О. Бакалінська, К. В. Бережна, І. В. Бураковський, О. С. Власюк, В. М. Геєць, С. І. Денисенко, Т. О. Зінчук, Є. В. Коротун, Т. О. Осташко, Б. С. Серебренніков, О. В. Сторожук та ін. У свою чергу, іноземні автори, такі як Ерік Райнерт, Дарон Аджемоглу та Джеймс Робінсон, визначають основні драйвери підвищення конкурентоздатності країни на світовому ринку. Натомість менше трапляється наукових праць із відповідної тематики представників правових наук, окрім монографій, які заслуговують на особливу увагу, а саме «Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції» за редакцією І. Ю. Матюшенка, С. В. Беренда, В. В. Резнікова, «Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь» за редакцією В. М. Гейця та Т. О. Осташко.

Метою роботи є визначення особливостей правового регулювання торгівельно-економічних відносин ЄС з третіми країнами та розробка пропозицій щодо розвитку регіональної торговельно-економічної інтеграції України та ЄС.

Завдання роботи:

1. визначити загальні засади глобальної моделі світового економічного порядку;
2. встановити геоекономічні цілі ЄС і механізми їх реалізації;
3. розглянути поняття та класифікацію третіх країн як учасників міжнародних правовідносин з Європейським Союзом;
4. дослідити торговельно-економічне співробітництво ЄС з глобальними державами, які не є членами ЄС і не претендують на таке членство (США, Китай);
5. охарактеризувати торговельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які беруть участь в ЄС на рівні асоціації (Ісландія, Норвегія, Швейцарія);

6. розглянути торгівельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які не можуть претендувати на членство в ЄС в найближчій перспективі (Чилі, Північна Африка);

7. визначити сучасний стан нормативно-правового регулювання торгівельно-економічних відносин ЄС з Україною;

8. дослідити інституційні засади торгівельно-економічного співробітництва ЄС з Україною;

9. встановити стратегічні напрями розвитку регіональної торговельно-економічної інтеграції України та ЄС.

Об'єкт дослідження – комплекс правових відносин ЄС з третіми країнами у сфері торгівельно-економічного співробітництва у світлі встановлення та еволюції договірних й інституційних механізмів співпраці.

Предметом дослідження є правове регулювання торгівельно-економічних відносин ЄС з третіми країнами.

Методи дослідження. З метою здійснення неупередженого та самостійного дослідження ми намагалися використовувати такий метод, як аналіз, який використовувався для вивчення документів, звітів офіційних установ ЄС та науково-дослідницьких центрів Європи та світу. Зокрема, вживаним підходом під час виконання цього дослідження був діалектичний. Застосування статистично-аналітичного методу дозволило визначити стан виконання країнами економічної складової політики. Застосований структурно-функціональний підхід дає можливість урахувати всі складові процесу реалізації торгівельно-економічних відносин ЄС з третіми країнами. Інституційний підхід використано для дослідження інституційного забезпечення політичних та економічних відносин ЄС.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЄС

1.1. Загальні засади глобальної моделі світового економічного порядку

Глобальний економічний розвиток, що формується на старті третього тисячоліття, має своїми закономірними наслідками наростання транснаціоналізаційних тенденцій у бізнес-діяльності, поглиблення регіональної і трансконтинентальної інтеграції національних економік, модернізацію технологічної основи ринкової системи, а також універсалізацію діяльності інститутів світового економічного менеджменту. Разом з тим, геоекономічні процеси і дотепер ще не отримали достатнього наукового обґрунтування, насамперед, в частині чіткої ідентифікації ключових критеріїв і механізмів розподілу світової економічної влади; інструментарію забезпечення глобальної економічної і військово-політичної рівноваги; співвідношення основних центрів світового економічного суперництва в ухваленні глобальних управлінських рішень; а також визначення норм і правил мирного співіснування націй та характеру взаємодії держав-лідерів зі світогосподарською периферією.

Така проблематика за своєю сутністю і масштабами «вписується» у парадигму світового економічного порядку, який ми кваліфікуємо як систему інституціоналізованих на міжнародному рівні правових, економічних і політичних правил і норм упорядкування міждержавних відносин, яка характеризується наявністю ієрархічно субординованої структури країн, відповідно до рівня їх соціально-економічного розвитку і ступеня впливу на процеси ухвалення глобальних управлінських рішень та спрямована на забезпечення мирного співіснування усіх націй на основі гармонізації їх економічних інтересів і неухильного дотримання норм міжнародного права [6, с. 22].

Система світового порядку, за своєю природою і сутнісним змістом, є нічим іншим як результатом, з одного боку, синтезу формальної паритетності держав у

їх співробітництві та ієрархічності міждержавних відносин, а з другого – балансу між формальними (насамперед, нормативно-правовими) та реальними (економічними, політичними, військовими) умовами міжнародної політичної й економічної взаємодії [16, с. 47].

Міжнародний досвід засвідчує, що існуюча система норм і правил збалансованого співіснування державних утворень була вироблена світовим співтовариством, з метою урегулювання і цілеупорядкування міждержавних відносин на різних їх ієрархічних рівнях, відповідно до економічних і військово-політичних інтересів найпотужніших і найвпливовіших акторів міжнародних відносин.

Інакше кажучи, міжнародні відносини мають чітко виражену ієрархічну структуру з домінуванням найбільш розвинутих країн світу, котрі, з одного боку, формують світовий порядок денний, а з другого – беруть на себе відповідальність за збалансований цивілізаційний поступ без глибоких політичних, економічних чи соціальних потрясінь.

При цьому, кожна стадія історичної еволюції світогосподарського поступу характеризувалась притаманною їй моделлю світового економічного порядку, рівноважним співвідношенням державних економічних і військово-політичних сил, а також системою факторів, що визначають динаміку і векторні тренди конкурентного розвитку держав та регіонів. Відповідно, міждержавна конкуренція завжди була зорієнтована на здобуття країнами найвищого конкурентного статусу у міжнародних відносинах, а отже – досягнення найвищого щабля в ієрархії світової політики й економіки.

Важливий етап розвитку світового порядку розпочався у 1991 р. після послаблення одного з полюсів біполярної моделі світового порядку – СРСР, що призвело до його розпаду та руйнування Організації Варшавського договору. Як результат – виникнення на політичній і економічній картах світу великої групи постсоціалістичних країн та закріплення однополярної моделі світового порядку, очолюваного Сполученими Штатами Америки, котрі остаточно утверджуються як єдиний глобальний конкурентний лідер.

Таким чином, саме з цього періоду, на нашу думку, формується глобальна модель світового економічного порядку, головними парадигмальними засадами якої є наступні: незалежний характер глобальної системи міжнародних відносин; паритетна конвергенція національних інтересів усіх держав світу; домінування інформаційно-технологічного та соціально-екологічного компонентів глобального конкурентного лідерства країн; конкураційний характер глобальних конкурентних відносин; демократизація процесу ухвалення глобальних управлінських рішень до формату «Великої двадцятки».

Характеризуючи парадигму глобальної моделі світового економічного порядку, слід відзначити, насамперед, постійний і рівноправний обмін між державами-лідерами і периферійними країнами товарами, послугами, природними й енергетичними ресурсами, інвестиціями, кредитним і фінансовим капіталом, а також інформацією й інноваціями. Відзначимо також, що саме держави-лідери, виступають нині у ролі глобальних економічних драйверів, здатних стимулювати розвиток периферійних країн, зростання їх суспільного виробництва і ВВП, а також кількісно-якісні зрушення у технологічному способі виробництва на мікро- і макрорівнях на основі передачі їм технологій, фінансово-кредитного капіталу, інвестиційних ресурсів та відкриття своїх внутрішніх платоспроможних ринків [7, с. 31].

Багатовимірні та складні процеси формування глобальної моделі світового економічного порядку перебувають під потужним впливом міжцивілізаційного діалогу, а відтак – поступово втрачають стихійних і випадкових рис, набуваючи усталеного і стійкого характеру. Становлення глобальної моделі світового порядку збіглось у часі з докорінними трансформаціями світового господарства та фундаментальним реформуванням усієї системи світових політичних відносин. Йдеться про те, що хоча держави і державні утворення на усіх етапах цивілізаційного розвитку завжди співіснували на основі дотримання певних міжнародно-визнаних принципів і норм, що встановлювали їх ієрархічну субординацію і характер взаємодії, однак нинішня ситуація – особлива. Вона характеризується глобалізацією усіх форм людської життєдіяльності, а відтак –

формуванням глобального економічного простору, у якому усі економічні агенти змушені співіснувати на основі принципів рівності, поваги до національного суверенітету та гармонізації національних інтересів.

Крім того, глобальна модель світового економічного порядку об'єктивно передбачає й імплементацію якісно нових (з урахуванням характеру міжцивілізаційної взаємодії) форм міжнародних економічних відносин та принципів західної ліберальної демократії. Тільки вони здатні, на нашу думку, вирішити найгостріші глобальні проблеми людства, а також модернізувати світову валютно-фінансову систему, умови торгівлі, міжнародний інвестиційний механізм, систему наддержавного управління, міжнародну правову систему, а також міжнародні фінансові й економічні організації, відповідно до глобальних потреб і запитів [35, с. 123].

За таких умов першочергового значення набуває питання синергійного об'єднання зусиль держав на розробленні такого формату світового економічного порядку, який дав би змогу максимально повно згармонізувати національні інтереси держав, уникаючи у такий спосіб нових трагедій, геополітичних та геоекономічних потрясінь. Важливим є також комплекс питань щодо справедливості світового економічного порядку, усієї системи міжнародних відносин, які мають ґрунтуватись на таких режимах міжнародної економічної діяльності, які відповідають завданням етнонаціонального розвитку країн та націй. Такі відносини мають бути докорінно реформовані та модернізовані під впливом інформатизації та інноваційного розвитку, а в основу глобальної моделі економічного світопорядку має бути покладено наступні принципи: верховенство міжнародного права; кооперація, солідарність, субсидіарність, культурна диверсифікація; сталість розвитку; гнучкість інституційної структури, професійна автономність суб'єктів, транспарентність; дійова система примусу і покарання [21, с. 48].

При цьому, ЄС спроможний, на нашу думку, стати реальним ініціатором глобальних трансформацій з огляду на розбудовані найефективніші у світі демократичні інститути, розвинуте громадянське суспільство, а відтак –

практично необмежені можливості консолідації глобального соціуму на основі перенесення основ суспільної демократії у міжнародні відносини з дотриманням ключового їх принципу – верховенства міжнародного права.

1.2. Геоекономічні цілі ЄС і механізми їх реалізації

Світовий досвід засвідчує, що кожен етап еволюційного розвитку міжнародної економічної системи та світового економічного порядку завжди характеризувався наявністю привілейованого клубу країн-лідерів, котрі, будучи головними продуцентами промислової та сільськогосподарської продукції, послуг та інформації, технологій та інновацій, виконували роль світового економічного авангарду та локомотивів соціально-економічного, науково-технічного, гуманітарного і культурного прогресу людства. Феноменальну властивість ефективної мобілізації внутрішнього економічного ресурсу та результативного використання міжнародних чинників економічного зростання упродовж останніх півтора століть упевнено демонструє ЄС.

На сучасному етапі країни ЄС перебувають на новій фазі реалізації СЕТ-плану, який передбачає ефективну взаємодію на національному та наднаціональному рівнях, з метою збільшення ефективності. Експертами ЄС розробляються прогнози можливого переходу до 2050 р. країн регіону на майже повне використання альтернативних джерел енергії в економіці та промисловості. Наявні оцінки підтверджують, що для реалізації цієї мети ЄС необхідно в найближче десятиліття затратити від 65 до 60 млрд євро [47].

Дія Лісабонської стратегії минула в 2010 р. Незважаючи на те, що її метою було створення нової конкурентоспроможної економіки, то в 2010 р. на перший план вже вийшло завдання зростання і нової зайнятості [33, с. 212]. В рамках Стратегії-2020 було висунуто три ключових напрямки:

- «стійке зростання» (енергетика, клімат і мобільність);
- «соціальне зростання» (професійне зростання, зайнятість, боротьба з бідністю);

– «м'яке зростання» за рахунок стимулювання інновацій, знань, цифрового суспільства, освіти.

Для адаптації державами-членами ЄС стратегії «Європа-2020», яка була розроблена Європейською комісією та прийнята Європейською Радою у 2010 р. до своїх конкретних ситуацій, Єврокомісія запропонувала країнам трансформувати цілі ЄС в свої національні стратегії. Для розвитку і досягнення поставлених цілей ЄС визначив такі флагманські ініціативи (напрямки діяльності):

1. «Інноваційний Союз»: для поліпшення умов і можливостей фінансування досліджень та інновацій, щоб гарантувати, що інноваційні ідеї будуть використані в товарах і послугах, що сприятиме економічному зростанню і створенню нових робочих місць. Головне місце в стратегії належить ініціативі Комісії ЄС щодо формування інноваційного союзу як наступного етапу економічної інтеграції на рівні ЄС. Ця ініціатива націлена на розвиток інноваційного ланцюжка, починаючи від ідеї до виходу на ринок готової продукції, формування умови розвитку інноваційної економіки; створення загальноєвропейського ринку інновацій для зростання конкурентоспроможності, в порівнянні з іншими національними економіками розвинутих країн. Створення інноваційного союзу в ЄС передбачає реалізацію таких заходів, як доведення нових ідей до ринку, стимулювання соціальних інновацій, розвиток регіонального рівня інноваційної діяльності, міжнародне співробітництво, посилення бази знань і т. д.

2. «Рух молоді»: для посилення результативності освітніх систем і сприяння залученню молодих людей на ринок праці.

3. «План розвитку цифрових технологій в Європі»: для прискорення повсюдного розвитку високошвидкісного Інтернету та надання можливостей участі в загальному цифровому комерційному просторі для приватних фізичних і юридичних осіб.

4. «Доцільне використання ресурсів в Європі»: щоб зробити економічне зростання незалежних від ресурсів, сприяти переходу на економіку з низьким вмістом вуглецю, збільшити використання джерел відновлюваної енергії,

провести модернізацію транспортного сектору та забезпечити розумне використання джерел енергії.

5. «Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію»: для поліпшення підприємницького середовища, особливо, для середнього та малого бізнесу, для підтримки розвитку потужної і стійкої промислової бази для повсюдної глобалізації.

6. «План з розвитку нових здібностей і збільшення кількості робочих місць»: щоб зробити модернізацію ринків праці, дати людям можливість отримувати нові знання і навички, щоб збільшити можливість працевлаштування, поліпшення співвідношення попиту і пропозиції на ринках праці, включаючи трудову мобільність.

7. «Європейська політика проти бідності»: щоб соціальна і територіальна взаємодія були поширені на всій території і досягнення в сфері економічного розвитку і зайнятості населення допомагали знижувати рівень бідності по всьому ЄС [1].

Сім основних напрямків діяльності, представлених вище, є пріоритетними як для ЄС, так і для держав-членів. Разом з тим політичні, економічні та соціальні інструменти ЄС, зокрема, внутрішній ринок, фінансові важелі, інструменти зовнішньої політики, також будуть задіяні в усуненні перешкод і досягнення цілей стратегії «Європа-2020».

Для посилення процесу управління економікою були встановлені дві основні «опори» стратегії «Європа-2020»:

1) вирішення тематичних завдань, зазначених вище, поєднуючи флагманські ініціативи та основні цілі;

2) допомога державам-членам в розробці своїх стратегій розвитку.

У зв'язку з цим, необхідно відзначити особливу роль інститутів і органів ЄС, передбачену в стратегії «Європа-2020». Кожен із них повинен забезпечувати рух ЄС в правильному напрямку.

Так, стратегія «Європа-2020» передбачає, що Європейська рада здійснює огляд політики ЄС і взаємозалежності між ЄС і його державами-членами. Європейська рада несе відповідальність за реалізацію стратегії за допомогою:

- щорічних загальних оцінок прогресу на рівні ЄС та національному рівні, що розглядаються на весняній сесії. Європейська рада підводить підсумки загальної макроекономічної ситуації та прогресу в досягненні базових цілей, а також основних ініціатив;
- горизонтального керівництва політикою ЄС і єврозони в цілому (можливо, для окремої групи країн), яка охоплює фінансові, макроекономічні та інші теми;
- обговорення економічного розвитку і пріоритетів стратегії, на яких розглядаються питання наукових досліджень і розробок, підвищення інноваційного потенціалу ЄС, енергетичної політики і переходу до низьковуглецевої економіки.

Єврокомісія повинна здійснювати моніторинг ситуації щороку на основі великої кількості показників, що відображають загальний прогрес в досягненні цілей 2020 р. Зокрема, Єврокомісія проводить щорічні дослідження зростання, оцінку національних доповідей і програм конвергенції, які розглядаються на весняній сесії Європейської ради. Єврокомісія також готує рекомендації і, при необхідності, використовує «політику попередження» держав-членів (ця нова компетенція закріплена статтею 121.4 Лісабонського договору [15]), виходячи з результатів аналізу їх доповідей про прогрес в досягненні національних цілей.

Європейський парламент повинен відігравати важливу роль в стратегії не тільки в якості законодавця (в першу чергу, в частині, що стосується законодавчих пропозицій, які будуть частиною флагманських ініціатив), а й в якості рушійної сили для мобілізації громадян і національних парламентів. Щорічно перед весняною сесією Європейської ради, в якості внеску в дискусії, Європарламент може приймати резолюцію по оцінці стратегії «Європа-2020».

З урахуванням викладеного, можна зробити висновок про те, що безсумнівним здобутком стратегії «Європа-2020» є те, що в ній детально

розписані компетенції інститутів ЄС – Європейської ради, Ради ЄС, Єврокомісії, а також держав-членів, місцевої влади, зацікавлених осіб і громадянського суспільства в процесі виконання стратегії.

1.3. Поняття та класифікація третіх країн як учасників міжнародних правовідносин з Європейським Союзом

Глобальний розвиток міжнародних економічних, торговельних, інвестиційних та інших правовідносин, що нині супроводжується загостренням міжнародної політичної та економічної ситуації, поширенням інших негативних факторів, зумовлює необхідність в упорядкуванні засад міжнародного співробітництва, приведенні його до певних уніфікованих стандартів та створенні єдиного міжнародного простору.

З часів утворення ЄС як самостійного суб'єкта міжнародних правовідносин, він почав відігравати одну із ключових ролей в глобальному міжнародному процесі. Передусім, маючи за мету забезпечення інтересів країн-членів ЄС, він також вступає у відносини з третіми країнами, які не є його членами. Їх виникнення зумовлене взаємними інтересами сторін, потребою у співробітництві в різних сферах [55]. Таким чином, аналіз міжнародних відносин ЄС з третіми державами дасть змогу виявити основні їхні напрями, а також визначити подальші перспективи розвитку.

Головною константою стратегії інтеграційного розвитку Європейського Союзу в усі часи було і залишається найоптимальніше комбінування політичного поступу з економічним і соціальним розвитком країн-членів. Ця тенденція простежувалася і на початковому етапі європейської інтеграції, і на більш пізніх її етапах, що вилилося в органічну політичну складову – підписання Єдиного Європейського Акту від 1986 року, далі – Договору про утворення Європейського Союзу (Маастрихтський договір 1992 року) та реформовання ЄС, згідно з положеннями Амстердамського договору 1997 року, і на сьогоднішній день,

Європейський Союз прийшов до Лісабонського договору 2007 року, який набув чинності у 2009 році.

Історичний розвиток ЄС довів, що зовнішньополітичний і безпековий аспект його діяльності, з точки зору особливостей їх формування та імплементації, релевантності до національних інтересів країн-членів та геополітичних процесів у міжнародних відносинах залишається чи не найскладнішим та суперечливим, обумовленим суб'єктивними чинниками, і саме тому видається цікавим напрямом для наукового дослідження європейської інтеграції. Аналізуючи сучасні тенденції розвитку Європейського Союзу, який після ратифікації Лісабонського договору переживає трансформаційний період пошуку шляхів удосконалення форм інтеграційного поступу, та зважаючи на характер розвитку спільної зовнішньої та безпекової політики як виняткового сегменту міждержавної співпраці в рамках Європейського Союзу, є об'єктивна потреба у дослідженні впливу «Конституції Європи» на практичні аспекти зовнішньоекономічної діяльності як основи сучасних процесів європейської інтеграції.

Комплексний науковий аналіз сучасних євроінтеграційних концепцій, в контексті яких ми маємо розглядати й процес інституціалізації ЄС як єдиного цілого (ключовим етапом, якого стало підписання Лісабонського договору), дає можливість зробити висновки про їх науковий характер та спрямованість на передбачення майбутнього європейського дому. Тим самим можна зробити спробу дати відповіді на гострі виклики сучасності в аспекті зовнішньоекономічних інтересів Європейського Союзу [2, с. 82].

Основною метою новітніх інтеграційних моделей є пошук вирішення двоєдиного завдання: подальше поглиблення інтеграції з одночасним залученням до інтеграційних процесів все нових учасників. На наш погляд, підписання та прийняття Лісабонського договору, що є логічним продовженням попередніх внутрішньоєвропейських угод, цілком відповідає зазначеним завданням. Крім цього, згаданий документ дозволив виконати ще одне завдання – зафіксувати на певному етапі історичного розвитку цього наддержавного об'єднання досягнення

країн-учасників, визначивши на середньостроковий період архітектуру спільних органів управління та центрів прийняття поточних рішень. Адже проблема практики управління часто домінувала в теоретичних підходах до формування європейської спільноти, бо національні теоретичні школи по-різному підходили до оцінки шляхів інтеграційної еволюції, зокрема, щодо зовнішньої політики ЄС [13].

Розширення впливу ЄС на міжнародному глобальному просторі зумовило виникнення такого феномену у його діяльності, як вступ у відносини з третіми країнами. В праві ЄС третьою країною визнається будь-яка країна, яка не є державою-членом ЄС. При цьому аналіз наукових джерел [3, с. 5] дає можливість запропонувати таку класифікацію третіх країн, залежно від їх міжнародного статусу у відносинах з ЄС:

- 1) держави, які мають стратегічно важливе значення в міжнародному глобальному просторі, однак не є членами ЄС та не претендують на таке членство (США, Російська Федерація, деякі азійські країни);
- 2) держави, які не є членами ЄС, але претендують на нього та мають реальну можливість у найближчий час отримати статус держави-члена ЄС (Туреччина, Балканські країни);
- 3) держави, які беруть участь в ЄС на рівні асоціації (Ісландія, Норвегія, Швейцарія);
- 4) держави, які не можуть претендувати на членство в ЄС в найближчій перспективі (Чилі, Північна Африка, деякі країни Східної Європи).

Характерно, що Україну на сьогодні вже можна віднести до держав другої групи (ті, що не є членами, але при виконанні певних умов можуть претендувати на членство). Характер та напрями відносин ЄС з третіми країнами чималою мірою визначаються правовим міжнародним статусом третьої країни. Між тим, можна говорити про деякі спільні риси таких відносин, які в науковій літературі часто називають асоціацією, оскільки правовою підставою таких відносин є угоди про асоціацію [13].

Обговорюючи перспективи можливого членства України в Євросоюзі, вкрай необхідно використати європейський досвід цього процесу для отримання найкращих результатів, і, особливо, для поліпшення політичної ситуації в Україні. Дослідження відношення країн Європи до вступу України в Європейський Союз вказують на підтримку курсу України на європейську інтеграцію, однак відзначається також потреба невідкладних змін і вирішення багатьох вузлових питань внутрішньої діяльності України.

Очевидно, що в минулому, як з'ясувалося, часом вдавані євроінтеграційні позиції України та її невідповідність політичним і економічним критеріям для вступу до ЄС є закономірним результатом непослідовності й зволікання у здійсненні реформ – роки тупцювання на місці залишили Україну позаду тих країн Центральної і Східної Європи, які наполегливо здійснювали складні ринкові перетворення [4].

У Європейському парламенті визнають, що перспектива вступу в ЄС допомагає потенційним кандидатам на членство реалізовувати ключові політичні й економічні реформи, і це правило може мати позитивний ефект також щодо України. Варто наголосити, що подібні припущення лунають з боку обох сторін переговорного процесу та у ході дискусій під час пленарних засідань Європейського парламенту в Страсбурзі [22].

Європейські аналітики у сфері міжнародних відносин передбачали доволі складний сценарій можливого розвитку подій навколо України, в разі її поступального зближення із Європейським Союзом. Так, німецький експерт Андреас Умланд ще кілька років тому зауважував, що «без дисциплінуючого ефекту, надаваного перспективою членства в ЄС, в Україні немає загальноприйнятого мірила, здатного точно визначити – чи корисний той або інший державний захід, політична акція для країни, чи ні. В українських політиків, чиновників й інтелектуалів відсутній єдиний орієнтир, їм бракує ясної точки відліку в проведенні своєї зовнішньої та внутрішньої політики.

Стабілізація України – мета не тільки громадян цієї юної демократії. В упорядкуванні українського політичного процесу також повинні бути прямо

зацікавлені Брюссель, Париж і Берлін. Продовжує існувати ризик, що в економічно ослабленій, політично розділеній і соціально кризовій українській державі не може розвиватися інтеграційна динаміка. Такі тенденції, у свою чергу, могли б послужити приводом для російського втручання або навіть військової інтервенції Москви (наприклад, у Криму) – з серйозними наслідками й для російсько-західних відносин. За найгіршим сценарієм, вся європейська система безпеки, створена після холодної війни, може бути поставлена під питання» [41].

Як зазначає Ю. Олійник, метою відносин ЄС зі своїми членами та третіми державами є: вільний рух товарів, послуг, осіб та капіталу, політика у сфері конкуренції, право компаній, сільське господарство, рибальство, транспортна політика, оподаткування, статистика, економічний і валютний союз, соціальна політика і зайнятість, енергетика, промислова політика, малі та середні підприємства, освіта та навчання, наука й дослідження, телекомунікації й інформаційні технології, культура й аудіовізуальна політика, регіональна політика, захист довкілля, захист споживача й охорона здоров'я, спільна зовнішня та безпекова політика, митний союз, зовнішні відносини, співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ, фінансовий контроль, фінанси і бюджет [18, с. 138–139].

Таким чином, вступаючи у відносини з третіми країнами, ЄС переслідує мету підвищення рівня демократичності та безпеки в європейському просторі, що, на перший погляд, є взаємовигідною метою.

Однак справедливо зауважити, що в окремих випадках співробітництво цих двох сторін засноване на дуальностях «ресурси–технології», «демократизація державних інститутів–фінансова та консультативна допомога» тощо, що, в принципі, також відповідає двостороннім інтересам.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ТА МЕХАНІЗМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

2.1. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з глобальними державами, які не є членами ЄС та не претендують на таке членство (США, Китай)

На початку ХХІ століття характер розвитку відносин між Європейським континентом та континентом Північної Америки набув особливого значення не лише для них самих, але й, без перебільшення, для решти регіонів світу. Відносини по лінії Європейський Союз – Сполучені Штати Америки стали своєрідним барометром для політичних, економічних, безпекових та енергетичних процесів на Близькому Сході, в Африці, для держав Центральної Азії та Латинської Америки.

Важивим проектом у сфері торговельно-економічного співробітництва ЄС, що з 2013 р. перебуває на переговорному етапі, є Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТІП), яке планується створити за участі Сполучених Штатів і Євросоюзу. За умов реалізації цього проекту буде створену наймасштабнішу у світі зону вільної торгівлі, на яку припадатиме близько половини глобального ВВП; третина світового експорту на рівні 1 трлн дол. США; 75% вартісних обсягів світових фінансів [59]; а також близько 820 млн осіб споживчого ринку. За розрахунками авторитетних експертів, економічний ефект ТТІП, пов'язаний також зі щорічним приростом вартісних обсягів зовнішньоторговельних потоків (який для кожної сторони оцінюється на рівні 150 млрд дол. США), внутрішнього ВВП (250 млрд дол. США), а також створенням нових робочих місць (500 тис.). Крім того, імплементація Трансатлантичного партнерства генеруватиме додаткове економічне зростання в Євросоюзі на рівні 119 млрд євро в рік, у США – 95 млрд, відповідно [65]

Так, стратегічною метою, яка ставиться сьогодні перед переговорниками, є зниження і без того низьких імпорتنих тарифів у взаємній торгівлі США з країнами ЄС; усунення усіх торговельних бар'єрів та спрощення процедур купівлі-продажу товарів і послуг; врегулювання питань нетарифного регулювання торговельних потоків між США і ЄС, а також удосконалення низки глобальних правил торгівлі, що поширюються нині на доволі широкий асортимент товарів і послуг. За даними Лондонського центру економічних досліджень, завдяки зниженню тарифних бар'єрів та уніфікації технічних стандартів і конкурентних правил в рамках ТТІП середньостатистична європейська сім'я отримає додаткову надбавку до свого щорічного доходу у розмірі 545 євро, а американська – 655 євро відповідно [14]. Додаткової актуальності цій угоді додає і той факт, що вона передбачає також максимально повну лібералізацію американсько-європейського торговельного й інвестиційного співробітництва.

Як бачимо, ТТІП ставить за мету не тільки нівелювання власне торговельних бар'єрів у взаємодії США і ЄС, але й уніфікацію їх законодавчих норм та інтеграцію економічних систем, чого неможливо сьогодні досягнути у межах глобальної торговельної системи СОТ. Більше того, чи не вперше у світовій практиці Сполученими Штатами і Європейським Союзом зроблена спроба нівелювати вплив тих антиінтеграційних процесів, що зародились на хвилі реалізації їх національними урядами антикризових заходів, спрямованих на вихід їх економік із затяжної економічної рецесії 2008–2010 рр. і підключення до чергового циклу економічного зростання. Не випадково США і ЄС концентрують сьогодні свої інтеграційні зусилля саме на створенні якісно нового економічного мега-блоку, який на основі запровадження торговельних та інвестиційних стимулів відволікатиме економічні ресурси від ринків інших країн і регіонів та створюватиме бар'єри для долучення до цього блоку інших держав.

Таким чином, зважаючи на таку «багатогранність» і диверсифікованість об'єктів спільної економічної політики США і ЄС, а також амбітність загальнодержавних планів поглиблення їх інтеграційної взаємодії, є всі підстави стверджувати, що повномасштабна реалізація Трансатлантичного торговельного й

інвестиційного партнерства забезпечить максимальне зближення американських та європейських норм і стандартів у різних сферах співробітництва, а також максимально повну конвергенцію північноамериканського та європейського ринків. І це при тому, що останні вже сьогодні характеризуються найвищим рівнем міжрегіональної торговельної взаємодії і взаємозалежності.

Підтримка і захист інтересів американського бізнесу у відносинах з реформованим Євросоюзом зводиться до рангу найважливішого державного завдання – одного з пріоритетів національної безпеки Сполучених Штатів. Посилено державну підтримку США експорту товарів і послуг, прямих капіталовкладень американських компаній за кордоном, конкурентоспроможності продукції національних товаровиробників на зовнішніх ринках, інформування корпорацій та банків щодо умов ведення бізнесу за кордоном і про діяльність іноземних комерційних структур, захист інтересів американських фірм, перегляд науково-технічної та антитрестівської політики з метою зміцнення позицій компаній США на зовнішніх ринках.

Серед основних державних органів, що підтримують розвиток міжнародного економічного співробітництва США з країнами – членами ЄС, активно проводить свою роботу Координаційний комітет зі сприяння торгівлі США (Trade Promotion Coordinating Committee). До його складу входять 19 провідних державних структур та організацій. Конгрес США щорічно виділяє Комітету 1,6–1,9 млрд дол. США. Основна частина зазначених коштів реалізується через програми Міністерства сільського господарства, 16% – Міністерства торгівлі, 9% – Державного департаменту, 8–14% – Ексімбанку. Комітетом створені та підтримуються відповідні державні веб-портали. На основі щорічної «Національної експортної стратегії» (National Export Strategy) Комітет готує деталізовані програми щодо сприяння та поширення закордонної діяльності американських компаній [61], [63].

Для всебічної підтримки закордонному бізнесу у США створено 109 регіональних центрів допомоги розвитку експорту (Export Assistance Center), через які відбувається широке інформування національних фірм і банків про

ситуацію на ринках інших країн та діяльність іноземних компаній, надається сприяння в пошуку іноземних партнерів і укладанні контрактів, проводяться спеціальні брифінги та тренінги, створюються регіональні консультаційно-інформаційні центри тощо [64].

На початку XXI століття спостерігається явне зростання взаємного інтересу Європейського Союзу і Китаю. Цей інтерес яскраво відображається в значній активізації та поглибленні економічних контактів. Разом із тим специфіка зовнішньої активності ЄС така, що Китай навіть у середньостроковій перспективі може залишатися другорядним партнером для Євросоюзу. Наслідком цього, лише формального, партнерства Китаю та ЄС виявиться відсутність реальної стратегічної складової їх геополітичного зв'язку. А світова економічна криза 2008 року зайвий раз продемонструвала вигідні опції у фактичному та посиленому розвитку співпраці з Китаєм. Однак не можна сказати, що ЄС просто вміло скористався фінансовою допомогою КНР в умовах світової кризи. Адже незважаючи на культурні, а також ідейно-політичні бар'єри з Китаєм і традиційну орієнтацію господарських зв'язків на США, а донедавна і Росію та деякі інші країни, в ЄС чітко розуміють, що перегляд зовнішньополітичних орієнтирів у східному напрямку необхідний, і скоріше за все, вибір між РФ і КНР у якості пріоритетного партнера падає на останній. Що вже й сталося з інших причин.

Варто згадати, що відносини між ЄС та Китаєм завжди розвивалися досить повільно, так, дипломатичні контакти були налагоджені аж у 1975 році, і лише майже через 30 років було створено план Всебічного стратегічного партнерства ЄС – Китай, у 2003 році [53].

Підписання цього документа поглибило і розширило співпрацю в широкому діапазоні сфер, і ЄС, і Китай певною мірою взаємозалежні в результаті взаємодії протягом останніх років. Світова система міжнародних відносин сьогодні переживає глибокі й складні зміни, і як важливі дійові особи в багатополлярному світі, ЄС та Китай поділяють відповідальність за розвиток миру, благополуччя та сталого розвитку в інтересах усіх. Вони погоджуються продовжувати зміцнювати і розвивати своє стратегічне партнерство (згідно з Планом Всебічного

стратегічного партнерства) на благо обох сторін, на основі принципів рівності, поваги і довіри. ЄС підтверджує свою повагу до суверенітету і територіальної цілісності Китаю. У свою чергу, Китай підтвердив свою підтримку планів інтеграційного розширення Європейського Союзу в регіоні Центрально-Східної Європи.

Зовнішньополітичний курс Китаю, який декларується офіційним Пекіном, спрямований на забезпечення сприятливих зовнішніх умов для здійснення КНР політики реформ і прозорості, а також формування справедливого політичного та економічного світоустрою на основі п'яти принципів мирного співіснування: взаємоповаги державного суверенітету та територіальної цілісності, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи один одного, рівності та взаємної вигоди, а також мирного співіснування. Китай задекларував, що ніколи не вступатиме до будь-яких військових альянсів з однією державою або групою держав.

Відносини з ЄС (офіційно класифікуються як «всебічне стратегічне партнерство») також розглядаються КНР як надзвичайно важливі. Офіційний Пекін активно підтримує зміцнення європейського «полюсу» у світовій політиці, інтенсивно розвиває свої торговельно-економічні зв'язки з Європою, передусім у передових і наукомістких галузях.

Сьогодні Китай все більше і більше позиціонує себе не тільки як важливий геополітичний гравець, а як глобальна економічна та політична сила. Сучасні тенденції глобалізації та поступовий рух у напрямі становлення багатополлярності створюють для цього сприятливі можливості. Разом з тим у Китаї відзначають, що у світі продовжують діяти менталітет «холодної війни», гегемонізм і політика сили. На думку китайської сторони, їхніми особливо небезпечними проявами є розширення військових блоків, збільшення розриву в прибутках розвинених країн та країн, що розвиваються, спроби втручання у внутрішні справи, а також існування локальних конфліктів.

Останніми роками наявне помітне посилення торговельних та інвестиційних зв'язків ЄС та Китаю. Наприклад, за 2007–2018 рр. товарооборот між ЄС та КНР

зростав щорічно, тоді як обсяг торгівлі ЄС в цілому, включаючи Китай, збільшувався значно нижчими темпами, що свідчить про стрімкий розвиток двосторонньої торгівлі. При цьому йдеться не тільки про постійно зростаючі обсяги поставок китайських товарів на європейські ринки, що могло б свідчити лише про загострення економічного суперництва ЄС і Китаю. Для Німеччини та інших країн ЄС з конкурентоспроможною економікою наявність ємного ринку Китаю в умовах кризи в зоні євро стала одним з найбільш рятівних напрямів переорієнтації власного експорту. У підсумку збереження високої господарської динаміки в Німеччині і ще декількох членах ЄС утримує на плаву всю економіку Євросоюзу.

Всі ці аспекти практичного втілення співробітництва досить важливі для зовнішньої політики Європейського Союзу, який завжди найбільш успішно діяв в економічному полі. Однак необхідно враховувати, що ЄС – це інтеграційний проект саме європейських країн. В ЄС не усі погоджуються автоматично, проте це інтеграційне угруповання успішно розвивається завдяки близьким культурним цінностям усіх країн-членів, а не тільки економічним вигодам від усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, людей і капіталів. Не випадково у прийнятих в 1993 році Копенгагенських критеріях, які повинна виконати будь-яка країна-кандидат, присутні не тільки економічні, політичні та юридичні (а саме прийняття правових норм ЄС) параметри, але і географічний критерій – знаходження в Європі. Саме тому Марокко та Ізраїль не мають на сьогодні навіть гіпотетичної можливості увійти в ЄС [44].

Як правило, аналізуючи прогрес у взаєминах Китаю з ЄС, відштовхуються від раніше існуючого характеру взаємодії двох партнерів, абстрагуючись від того, яке місце зв'язки ЄС із Китаєм грають на тлі відносин ЄС з іншими стратегічними партнерами. Інша справа, що інтерес до неєвропейських партнерів може значно зростати, що демонструє приклад Китаю. Зокрема, посилилася увага ряду європейських експертів до китайської моделі, яка показала в умовах світової кризи високий ступінь стійкості.

Однак посилення економічних контактів ЄС і Китаю не повинно вводити в оману, ніби цілком логічно воно супроводжується в політичній сфері поглибленням партнерства ЄС та КНР, про яке сторони домовилися ще в 2003 році. Скоріше за все, ЄС і Китай вкладають різний зміст у суть такого партнерства. Більш того, незважаючи на формальний прогрес щодо розвитку стратегічного партнерства, між ЄС і Китаєм зберігаються істотні політичні протиріччя (починаючи від ембарго ЄС на постачання зброї і військової техніки в КНР і претензій європейців щодо дотримання прав людини в Китаї до деяких розбіжностей з окремими членами ЄС, наприклад, у питанні Тайваню, а також сьогодні гостро постало питання Гонконгу). Досить складними часом виявляються торгові суперечності партнерів, особливо це стосується торгівлі продукцією військово-промислового комплексу.

2.2. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які беруть участь в ЄС на рівні асоціації (Ісландія, Норвегія, Швейцарія)

Члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) за винятком Швейцарії (тобто Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) беруть участь в діяльності спільного ринку ЄС на основі угоди про Європейський економічний простір (ЄЕП), яка набула чинності 1 січня 1994 року. При цьому члени ЄАВТ не вступають в митний союз ЄС, що теоретично робить їх вільними у визначенні своєї зовнішньої торговельної політики, однак на практиці розбіжності з торговельною політикою ЄС досить незначні [43, с. 56].

Між країнами ЄЕП встановлені вимоги вільної торгівлі товарами та послугами, а також вільного пересування капіталу та трудових ресурсів. Крім цього, ця угода охоплює різні гаузі торгово-економічного співробітництва: енергетику, технічне регулювання, інтелектуальну власність, державні закупівлі, навколишнє середовище та інші.

Норвегія та Ісландія мають особливий інтерес у сфері природних ресурсів, особливо в рибній промисловості, традиційній для їхніх економік. Це основна

причина відокремленого положення Норвегії та Ісландії, які не беруть участі в загальній політиці ЄС з рибальства і сільського господарства. Торгівля між Ісландією та ЄС здійснюється практично без обмежень: в 2016 році 90% експорту ісландських продуктів рибальства в ЄС ввозилося безмитно [45, с. 72].

Відносини ЄС і Норвегії в галузі рибальства, крім Протоколу 9, регулюються також спеціальною угодою про рибальство, яка базується на щорічних переговорах щодо існуючих рибних запасів і умов лову. При цьому принципове питання полягає в обсязі загального допустимого вилову. Угода охоплює торгівлю певними продуктами рибальства. Для ряду неперероблених рибних продуктів ЄП надає Норвегії повний доступ на ринок Євросоюзу. Для інших продуктів починаючи з другої половини 1990-х років передбачено поступове зниження тарифів.

Незважаючи на те, що сільськогосподарські продукти виключені із загальних положень вільного руху товарів в ЄП, ця угода містить важливі положення щодо сільськогосподарського сектора. Однак більшість цих положень з різних причин повільно вступають в силу, тому угода про ЄП поки не має істотного впливу на сільськогосподарський сектор Норвегії та Ісландії.

Модель співпраці ЄС з Норвегією і до недавнього часу – з Ісландією є прикладом взаємодії без бажання членства в об'єднанні і відображає наявність особливого інтересу в певних галузях (рибальство та сільське господарство). Ця модель має на увазі підписання однієї угоди на багатосторонній основі з різних питань і участь в спільному ринку ЄС без вступу в митний союз.

Жодна інша країна не має такої чисельної договірної бази з ЄС, як Швейцарія. Це пояснюється, перш за все, тим, що Швейцарія, будучи розташованою географічно і перебуваючи у культурному відношенні в самому центрі Європи, має тісні політичні та економічні зв'язки зі своїми європейськими сусідами.

Намагаючись наблизитися до ЄС, Швейцарія 20 травня 1992 року подала заявку на вступ. Однак швейцарський референдум, що відбувся 6 грудня 1992 р., відхилив членство в Європейському економічному просторі і, як наслідок,

швейцарський уряд прийняв рішення призупинити переговори про вступ до ЄС до подальшого повідомлення. В основі такого неприйняття ЄС лежало побоювання можливої втрати державного суверенітету, порушення принципу нейтралітету та неминучих поступок щодо транзиту європейських вантажівок через країну, а головне – необмеженої свободи для переміщення іноземної робочої сили. Позначилося також певне розмежування між окремими групами кантонів. Німецькомовні кантони виступали в основному проти, а франкомовні – за приєднання до ЄС. У результаті несхвалення початку переговорного процесу країна опинилася в найменш сприятливих торговельно-економічних умовах, порівняно з іншими європейськими країнами [8, с. 187]. Таким чином, політика Швейцарії щодо ЄС переважно окреслювалася, з одного боку, потребою зберегти нейтралітет, а з іншого – забезпечити доступ до ринку ЄС, враховуючи високий рівень її торговельної залежності від ЄС (80% імпорту та 60,4% експорту) [60, с. 93]. У 1994 році Швейцарія почала переговори про особливі відносини з ЄС за межами Європейського економічного простору, оскільки хотіла зберегти економічну інтеграцію із Європейським Союзом. При цьому Швейцарія підкреслила важливість двостороннього характеру цих переговорів. Двосторонній підхід, як це називають у Швейцарії, було підтримано на референдумі, який дав поштовх до укладення ряду угод, що приймалися двома пакетами двосторонніх домовленостей (Bilateral I and II) [54, с. 97].

Перший пакет, укладений у 1994–1999 рр., складається з семи угод: вільне пересування осіб, повітряний транспорт, наземний транспорт, сільське господарство, технічні торгові бар'єри, державні закупівлі, наука [50]. Другий пакет, укладений між 2000 і 2004 рр., складається з дев'яти угод і однієї декларації про наміри: перероблена сільськогосподарська продукція, статистика, «медіа», навколишнє середовище, пенсії, освіта, професійна підготовка, молодь (декларація намірів), оподаткування заощаджень, «Шенген», «Дублін», боротьба з шахрайством.

На референдумі 5 червня 2005 р. швейцарські виборці погодилися 55% голосів на приєднання до Шенгенської угоди. Угода набула чинності 12 грудня

2008 року [52]. У рамках угоди «Шенген» Швейцарія мала адаптувати своє законодавство стосовно купівлі і володіння вогнепальною зброєю, щодо яких Шенгенська угода встановлює мінімальні вимоги. Однак швейцарське законодавство у цій сфері здебільшого вже відповідає основним директивам ЄС і потребувало лише незначних змін. Також в Угоді про технічні бар'єри в торгівлі передбачено застосування вже узгодженого між сторонами законодавства.

Отже, політика Швейцарії щодо Європи ґрунтується на моделі двосторонніх переговорів. Співробітництво здійснюється у формі двосторонніх угод між Швейцарією та ЄС у конкретних галузях. Таким чином, Швейцарія розробила унікальну модель відносин з Європейським Союзом, що ґрунтується на принципі «часткової інтеграції». Така модель не передбачає членство, а відбувається лише прогресивна інтеграція, при якій Швейцарія в добровільному порядку адаптує своє законодавство до норм і стандартів ЄС, оскільки, перш за все, це значно спрощує співробітництво та відповідає економічним інтересам, а по-друге, вона зберігає при цьому свій статус нейтралітету.

З точки зору аналізу інституційного впливу на двосторонні відносини у рамках ЄЕП і на основі білатеральних угод стає зрозуміло, чому Швейцарія обрала саме такий формат. Якщо у рамках ЄЕП всі держави ЄАВТ повинні дотримуватися узгодженої консолідованої позиції, то у випадку білатерального підходу Швейцарія зберігає за собою широке поле для маневру у відносинах з ЄС. Двосторонні угоди не передбачають створення структур, які регулювали б відносини між Швейцарією та ЄС, та автоматичне застосування *acquis communautaire* (окрім угод про цивільну авіацію і про приєднання до Шенгенської зони). Також відсутній наднаціональний юридичний нагляд за дотриманням та виконанням секторальних угод, що є характерною рисою в ЄЕП [58, с. 551].

Крім того, умови білатеральних угод передбачають менший рівень кооперації. Взаємодія у рамках ЄЕП виключає вільний рух послуг (фінансових, телекомунікаційних, поштових) та капіталів, гармонізацію корпоративного права та права інтелектуальної власності. При цьому умови білатеральних угод дають Швейцарії можливість не бути учасницею секторальних та горизонтальних

спільних видів політики ЄС (соціальної, екологічної, освітньої та політики конкуренції) [62, с. 115].

Попри досягнуті домовленості, постійне невдоволення ЄС викликає банківське законодавство Швейцарії, яка за рахунок неухильного дотримання конфіденційності здобула статус фінансового та банківського центру. Закон «Про банківську таємницю» було прийнято у Швейцарії ще у 1935 р. Останніми роками ЄС і США вчиняють потужний тиск на банківську сферу Швейцарії і регулярно висувають вимоги здійснити кроки щодо розкриття інформації про громадян, які за рахунок вкладення коштів у швейцарські банки ухиляються від сплати податків. З цього приводу Герман ван Ромпей заявив, що банківська таємниця в Європі повинна померти і це стане проривом у забезпеченні прозорості європейської податкової сфери [10].

Усвідомлюючи взяті на себе зобов'язання згідно з умовами другого пакету білатеральних договорів, у 2003 р. Швейцарія уклала з ЄС попередню угоду, за умовами якої швейцарські посередники в платежах (банки, що є посередниками у виплаті відсотків і дивідендів) стали дотримуватись податкових зобов'язань, аналогічних посередникам країн ЄС, і «утримувати» частину процентних та інших доходів від іноземних заощаджень, що сплачуються резидентам ЄС. З цих утримуваних сум 75% будуть передаватися відповідним країнам ЄС без зазначення власників та іншої інформації про рахунки. Оскільки Швейцарія вже стягує податок у розмірі 35% на відсотки і дивіденди, що мають швейцарське походження, ця угода стосується доходів із закордонних джерел, виплачуваних резидентам ЄС через швейцарських посередників. Із січня 2005 р. податок на ці доходи склав уже 15%, а з 2008 р. – 20% і ще через три роки буде 35%. Слід зазначити, що тільки 12 країн - членів ЄС домовилися розкривати інформацію про рахунки нерезидентів, інші країни (на розглянутий період – Австрія, Бельгія і Люксембург) мають домовленості, аналогічні угоді між Швейцарією і ЄС, що зберігають конфіденційність інформації, принаймні до 2010 р. [31]. Членство в ЄС може нести загрозу незалежності Швейцарії як одному зі світових банківських і бізнесових центрів.

2.3. Торговельно-економічне співробітництво ЄС з державами, які не можуть претендувати на членство в ЄС в найближчій перспективі (Чилі, Північна Африка)

Співпраця між країнами Латино-Карибської Америки (ЛКА) і Європейським союзом в ХХІ ст. набула якісно нового характеру. З одного боку, в ЛКА протягом останніх 17 років склалася мозаїка з інтеграційних об'єднань, які повинні надати регіону більшу самостійність у вирішенні широкого кола питань політичної та економічної взаємодії як на регіональному рівні, так і в побудові діалогу з ключовими позарегіональними партнерами. З іншого боку, єдина Європа, продовжуючи розширювати свої межі, зіткнулася з рецесією в євросоні і з необхідністю подолання наслідків фінансово-економічної кризи та формування нового «порядку денного» в діалозі зі своїми зовнішніми партнерами. При цьому деякі латиноамериканські країни, що належали раніше до периферійного регіону, вийшли на новий рівень економічної взаємодії як з країнами промислової Півночі, так і з країнами Півдня [34, с. 74].

Після відновлення в Чилі демократичної форми правління в 1990 р. двосторонні зв'язки з ЄЕС значно розширилися. У 1990 р Чилі підписала з ЄЕС договір «третього покоління». Це був досить повний договір, який був замінений в 1996 р. на новий, який розширював співпрацю у всіх галузях і передбачав створення політичного і економічного партнерства при загальній лібералізації торгівлі. Чилі стала першою країною в Південній Америці, яка в 2002 р. підписала з ЄС угоду про асоціацію. Вона вступила в силу в частині торгово-економічних відносин у 2003 р., а з 2005 р. виконується в повному обсязі, включаючи економічну і політичну складові. Угода стала логічним продовженням тісних взаємин, які Чилі встановила ще в 1967 р. з представниками ЄЕС в Сантьяго Де-Чилі [57, с. 43].

ЄС і Чилі зацікавлені в подальшому розширенні всебічного співробітництва і торгових зв'язків. Чилі пропонує спростити процедуру торгівлі, змінити систему державних закупівель, скасувати бар'єри в торгівлі і фітосанітарний контроль,

розширити спектр послуг та інвестиційних можливостей. Чилі також висловила зацікавленість включити в двосторонні документи про співпрацю цілі сталого розвитку, а також поліпшити розділ договору про фінансове співробітництво в світлі нових можливостей банківського права ЄС.

Європейський Союз завжди був партнером номер один в торгівлі з Чилі, але в 2009 р. вперше поступився першим місцем Китаю. За даними на 2017 р. 18% загального обсягу експорту Чилі довелося на країни ЄС, досягнувши 9,65 млрд дол. США, що забезпечило країні четверте місце серед найбільших експортерів Латинської Америки в країни ЄС. З 2010 по 2017 рр. прямі іноземні інвестиції Європейського Союзу в Чилі досягли 12,7 млрд дол. США, або 27% від загальних інвестицій в країну, далі йдуть США – 17%, і Канада – 15% [46].

Завдяки Угоді про асоціацію між Чилі та ЄС існують привілейовані торговельні відносини, що поширюються на товари, послуги, інтелектуальну власність, санітарні та фітосанітарні норми. Після укладення Угоди про асоціацію, на думку двох сторін, Чилі значно збільшила свою торгівлю з країнами ЄС, який став другим торговим партнером Чилі. Чилійська економіка продемонструвала свою стійкість в умовах світової економічної кризи, яка призвела до різкого зниження світових цін на мідь, а також здатність впоратися з землетрусом, другим за своїми руйнівними наслідками в історії країни (лютий 2010 року).

На початку XXI ст. у відносинах ЄС з країнами Африки виникла низка проблем, що мають принципову важливість для розвитку стратегічного партнерства. Найбільш важливими і разом з тим найбільш проблемними видаються такі сфери, як торгово-економічне співробітництво ЄС і Африки, розвиток політичного діалогу в рамках спільної африкано-європейської стратегії, регулювання міграції, співпраця в сфері миру та безпеки [40, с. 12].

ЄС залишається найважливішим торговим партнером африканських держав. Згідно зі статистикою Єврокомісії загальний обсяг торгівлі ЄС з країнами Африки в 2017 р. становив близько 338 млрд євро, при цьому імпорт країн ЄС-28 з Африки склав 15% імпорту ЄС та 13% його експорту, що набагато менше, ніж в

торгових відносинах ЄС з країнами Азії, на які припадало 56% імпорту і 47% експорту ЄС-28. На 2018 р. обсяг торгівлі ЄС з Африканським континентом склав 322,6 млрд євро, що трохи менше в порівнянні з попереднім роком. Згідно з прогнозом британського експерта І. Тейлора, ЄС залишиться найважливішим міжнародним партнером африканських країн на південь від Сахари як мінімум в короткостроковій і середньостроковій перспективі [40, с. 19].

Тривалий час відносини ЄС з Африкою розвивалися як по лінії двостороннього співробітництва тієї чи іншої європейської країни з африканськими державами, так і по лінії співпраці ЄС і групи країн Африки. Розвиток співробітництва ЄС (в період з 1957 по 1993 рр.) і Африки (в ряді договорів – не тільки країни Африки, але вся група АКТ – Африки, Карибського і Тихоокеанського басейнів) пододало декілька етапів і регулювалося рядом багатосторонніх і двосторонніх угод. До цих угод належали і Ломейські конвенції, які розповсюджували на африканські країни – партнери ЄС преференційний торгово-економічний режим та інші пільги і допомогу, а також служили засобом політико-економічного адаптування колоній після деколонізації.

Дія останньої Ломейської конвенції закінчилась 29 лютого 2000 р. Їй на зміну прийшла Угода Котону, націлена на надання країнам Африки, Карибського і Тихоокеанського басейну сприяння в розвитку шляхом надання безмитного доступу для практично всіх товарів з цих країн на ринки країн Європейського союзу, а також надання фінансової та технічної допомоги. Разом з тим угода передбачала поетапний процес переходу до нового торговельного режиму між ЄС і країнами АКТ, який не буде більше базуватися на односторонніх преференціях африканським країнам з боку ЄС, що полегшували їх товарам доступ на ринок ЄС, а буде ґрунтуватися на принципах взаємності. Це означало, що і африканські країни повинні будуть знизити або скасувати мита на європейські товари, а також поширити на країни ЄС ряд інших сприятливих їм умов [56].

Основою нового торгового режиму повинні були стати регіональні угоди про економічне партнерство з сімома регіональними групами АКТ, з яких п'ять – в субсахарській Африці. Ці угоди повинні були зміцнити позиції ЄС в його

торговельно-економічній взаємодії з Африкою на тлі наростаючої активності незахідних гравців на континенті, а також спростити проникнення європейських компаній на ринки африканських країн.

Одним зі своїх головних завдань у співпраці з Африкою і з АС зокрема ЄС проголосив підтримку досягнення континентом Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) ООН до 2015 р. в квітні 2010 р. Єврокомісія представила план дій ЄС на підтримку ЦРТ, що складався з 12 пунктів. Його головними завданнями було перефокусування стратегії ЄС на допомогу країнам, що розвиваються, в досягненні ЦРТ та надання адресної підтримки їм у подоланні глобальної фінансової кризи [42]. Сьогодні стало ясно, що прогресу вдалося досягти не по всіх цілях. Тепер ЄС і АС ведуть переговори про формування порядку денного на період після 2015 року з тим, щоб продовжити рух до поставлених завдань у сфері соціального, економічного та екологічного розвитку. ЄС висловив підтримку програми НЕПАД («Нове партнерство для розвитку Африки» – «New Partnership for Africa's Development»).

Це – перша програма розвитку континенту, висунута самими африканцями і прийнята в якості оперативної економічної програми Африканського союзу на його першому саміті в Дурбані в 2002 р. Представники ЄС висловлювали побажання того, щоб представники африканського громадянського суспільства і приватного сектора більше брали участь в реалізації цілей НЕПАД. Стратегічними партнерами в реалізації цілей НЕПАД стали, в тому числі, такі організації, як британське Міністерство міжнародного розвитку, німецька федеральна Організація з міжнародного співробітництва, Технічний Центр співпраці АКТ – ЄС в галузі сільського господарства і сільського розвитку, створений ще в 1983 р. Останній підтримує цілу низку фермерських союзів, дослідницьких інститутів в галузі сільського господарства в Африці.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЄС З УКРАЇНОЮ

3.1. Сучасний стан нормативно-правового регулювання торгівельно-економічних відносин ЄС з Україною

Економічні відносини між країнами Європи стали рушійною силою для створення Європейського союзу в сучасному його вигляді після підписання спочатку Маастрихтського, а згодом Лісабонського договорів у 1992 та 2007 рр. Намагання збільшити ефективність торгівлі між країнами і зменшити бар'єри було однією з основних причин заснування Європейської спільноти вугілля і сталі у 1951 р., що потім у 1957 р. призвело до укладення Римських договорів, які стали початком повноцінної політичної та економічної інтеграції держав континенту.

Після розпаду СРСР на початку 90-х років ХХ століття, низка країн колишнього соціалістичного блоку заявила про своє бажання провести ринкові реформи та розпочати процес інтеграції з європейськими інституціями. Основоположним документом, який визначав необхідні вимоги для інтеграції до ЄС, стали Копенгагенські критерії, прийняті Європейською Радою в 1993 р., що набули чинності у 1995 р. після засідання в Мадриді. І, крім політичних умов для вступу в ЄС, у документі визначається низка економічних передумов, яким повинні були відповідати країни, що проголосили своє прагнення до вступу в ЄС. Зокрема, група економічних критеріїв в документі має дві складові – існування діючої ринкової економіки; спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу [49]. Прагнення до виконання більшості із цих критеріїв якраз спричинило стрімку реалізацію ринкових реформ у країнах Центрально-Східної Європи та їх вступу до ЄС у 2004 р.

Країни Східної Європи, які раніше входили до Радянського Союзу, також декларували євроінтеграційні наміри та стали відповідно новими сусідами ЄС. У результаті у 2003 р. відбулось прийняття Європейської політики сусідства та

стратегії її виконання, що вже тоді будувалась на принципі економічної інтеграції та політичної асоціації. Таким чином, саме економічна сфера співпраці повинна була стати рушієм у забезпеченні цілей ЄПС. В основному документі, який визначає суть ЄПС, «Ширша Європа – Сусідство: нові рамки відносин зі східними та південними сусідами» [48] чітко виділяються аспекти економічної співпраці зі східними та південними сусідами ЄС.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, яка є частиною Угоди про асоціацію з Україною, була підготовлена впродовж 18 раундів у період з 2007–2012 рр., тільки 19 липня 2012 року було парафоровано всі сторінки Угоди. У червні 2013 року була затверджена оновлена версія «Порядку денного асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію», документ був укладений першочергово через політизацію судової гілки влади в Україні. Однак коли 21 листопада 2013 року Президент України, а потім і Уряд України оголосили про призупинення процесу підготовки до укладення Угоди про асоціацію, аргументуючи це тим, що ЗВТ із ЄС матиме негативні наслідки для національного виробництва, оскільки велика частина експорту країни орієнтована на ринок Росії та країн СНД. При цьому фахівці міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings зазначили, що оголошення урядом України про призупинення підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС приведе до зменшення кредитоспроможності держави (на листопад 2013 р. рейтинг України відповідає рівню «В-»), зважаючи на її обмежені можливості запозичень в іноземній валюті для рефінансування значних виплат за зовнішнім боргом в 2014–2015 рр. за відсутності кредитів МВФ [19]. 22 листопада 2013 р. ЄС також відхилив пропозицію Кабміну про проведення переговорів у тристоронньому форматі ЄС-Україна-Росія як таку, що «не є виходом і не має прецедентів» у європейській практиці [5].

Після завершення Вільнюського саміту в листопаді 2013 року і до проведення наступного Ризького саміту Східного партнерства у травні 2015 року тривав період політичної турбулентності, який ознаменувався анексією Кримського півострова та агресією Російської Федерації проти України. Крім

того, в самому ЄС проведено вибори до Європарламенту та схвалено новий склад Європейської комісії, яка затвердила новий бюджет ЄС, що також стосувалося обсягів фінансування ЄПС та мандатів фінансових інституцій ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була укладена у два етапи, які відбулися у 2014 році. На першому етапі була укладена політична частина Угоди та її Заключний акт, на другому етапі – прийнята економічна частина Угоди. Угода застосовувалася у тимчасовому режимі з 1 листопада 2014 року, а поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС почала діяти з 1 січня 2016 року [36].

Так, уже 1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності в повному обсязі. Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором із третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом.

Як зазначають Є. В. Коротун та Б. С. Серебренніков, Угода про Асоціацію стала ще однією сходинкою економічної інтеграції України та країн ЄС, окрім утворення Глибокої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі, що передбачає скасування більшості митних квот і тарифів, Угода заклала основи до гармонізації українського та європейського регулювання у сфері екологічних і технічних стандартів [32].

Угода про асоціацію з Євросоюзом є значним досягненням для України. Підписання цієї Угоди встановлює низку завдань, які повинні бути виконані нашою країною. Такі завдання можна узагальнити в три групи: створення повноцінної зони вільної торгівлі, впровадження законодавчих норм, необхідних для узгодження з нормами ЄС та взяття Україною зобов'язань у сфері міжнародного співробітництва та боротьби з шахрайством, і протидія корупції [12, с. 1-2].

Розділ Угоди про асоціацію «Економічне та секторальне співробітництво» містить також положення про умови та терміни гармонізації законодавства України та законодавства Європейського Союзу [37], зобов'язання України щодо

реформування інституційної спроможності відповідних установ та принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами в низці секторів економіки України та напрямків реалізації державної галузевої політики. 27 підрозділів цього розділу Угоди передбачають відповідні заходи в таких секторах, як оподаткування, транспорт, навколишнє середовище, промислова політика та підприємництво, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, культура, освіта тощо.

Імплементация цього розділу Угоди про асоціацію надасть змогу першочергово забезпечити більш глибоке виконання положень Угоди щодо ПВЗВТ, так як сприятиме зближенню регуляторних механізмів України та Європейського Союзу, а з тим – усуненню нетарифних торговельних бар'єрів, а, по-друге, сприятиме інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору в переважній більшості секторів економіки та суспільного життя України.

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС почала діяти з початку 2016 року, а отже, до 2026 року буде досягнута повна тарифна лібералізація та уніфікація правил торгівлі товарами та послугами. Під тарифною лібералізацією слід розуміти поступове зменшення ввізного мита на товари. За статтею 64 Угоди «Нормативно-правове наближення»: Україна має наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні заходи до законодавства ЄС, як це визначено в Додатку V до цієї Угоди. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року було затверджено «Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави IV щодо санітарних та фітосанітарних заходів [25], в якому зазначені строки впровадження даних Директив: з 2016 по 2021 роки. Стан імплементації завдань станом 01 лютого 2017 року [17] свідчить, що строки імплементації щонайменше двох завдань є простроченими: так, 2 січня 2016 року мало бути здійснено наближення норм національного законодавства щодо контролю температур у транспортних засобах, сховищах і на складах харчових продуктів швидкої заморозки, призначених для споживання людиною, до законодавства ЄС; а 1 січня 2017 року – наближення норм національного законодавства про заходи,

які застосовуються щодо меду та продуктів бджільництва, до законодавства ЄС. Нині імплементовано 12 завдань із санітарних і фітосанітарних заходів. Більше 86 завдань мало бути виконано до 1 січня 2019 року, проте розгляд їх ще навіть не було розпочато. Положення, які стосуються сільського господарства, повинні бути втілені до 2025 року.

Україна зможе отримати певні бенефіції, зокрема за статтею 57 Угоди «Угода про оцінку та прийнятність промислових товарів»: у майбутньому Угода про асоціацію передбачає поступове її підписання та прийнятність промислових товарів АСАА (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods) для визначених промислових секторів. Це означає, що промислові товари з України можуть бути розміщені на ринку ЄС без проведення додаткових випробувань та процедур оцінки відповідності.

3.2. Інституційні засади торгівельно-економічного співробітництва ЄС з Україною

Надзвичайно широкомасштабний характер Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка охоплює своїм регулюванням широке коло правовідносин у різних галузях і сферах суспільного життя, вимагає запровадження особливого організаційного механізму для забезпечення процесу її впровадження. Таке організаційне забезпечення полягає в поступовому формуванні необхідної інституційної бази, що зумовлює підвищення уваги до діяльності органів державної влади України, задіяних у процесі тлумачення та застосування положень Угоди. Метою цієї діяльності є забезпечення максимально повної реалізації цілей і завдань асоціації, що можливо лише в разі несуперечливості, відповідності положень Угоди про асоціацію Конституції України та законам України.

Характеризуючи інституційну складову, слід указати на те, що органи держави, безпосередньо чи дотично залучені до конституціоналізації процесу асоціації, мають неоднаковий обсяг повноважень у цій сфері і, відповідно, беруть

у ньому як пряму, так і опосередковану участь. Виходячи з цього, такі органи можна поділити на дві групи (за критерієм основної чи додаткової компетенції). До першої належать державні органи, спеціально створені для забезпечення європейської інтеграції країни. До другої групи входять ті органи державної влади, які, здійснюючи свої прямі повноваження, опосередковано впливають на процес асоціації України з ЄС. При цьому хоча забезпечення європейської інтеграції є не основним, а радше факультативним напрямом діяльності останніх, їх вплив на перебіг конституціоналізації подекуди має більш вагомий, якщо не сказати вирішальний, значення.

Після підписання Угоди про асоціацію успадкований із часів УПС та наявний дотепер інституційний механізм європейської інтеграції та правової адаптації не зазнав значних змін. Нині цей механізм включає: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів, Міністерство юстиції та інші центральні органи виконавчої влади, Координаційну раду, а також Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Зокрема, Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні уповноважена забезпечувати ухвалення законів на виконання зобов'язань України у сфері адаптації законодавства, а також правову експертизу на відповідність *acquis* ЄС внесених суб'єктами законодавчої ініціативи законопроектів на всіх етапах їх розгляду. Координацію парламентської діяльності у сфері адаптації законодавства здійснює профільний Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, який робить вагомий внесок у забезпечення асоціації України з ЄС [29, с. 34].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС у межах законодавчо визначеної компетенції.

Нині Кабінет Міністрів України фактично сконцентрував увесь спектр повноважень у євроінтеграційній сфері, внаслідок чого Міністерство юстиції України *de facto* було позбавлене статусу уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

При цьому зберігають чинність нормативно-правові акти, які по-різному визначають компетенцію Міністерства юстиції в євроінтеграційній сфері, у тому числі два Положення про це Міністерство. У затвердженому 2011 р. указом Президента України Положенні закріплено широкі «євроадаптаційні» повноваження Міністерства юстиції як спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС. У ньому, зокрема, визначено, що Міністерство юстиції України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Натомість у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» 2014 р. повноваження Мін'юсту зведено до здійснення науково-експертного, аналітичного, інформаційного та методологічного забезпечення виконання першого етапу реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС [23]. Як слушно зазначає О. Проневич, фактично йдеться про правову колізію, яка має вирішуватися з урахуванням юридичної сили нормативно-правових актів [29, с. 37].

Спеціалізованим органом у системі виконавчої влади є Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС. У п. 2 Положення визначається, що Координаційна рада у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, УПС, іншими міжнародними договорами України, рекомендаціями Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, а також цим Положенням [20].

Інституційна складова правової адаптації потребує суттєвого оновлення. У зв'язку з цим вбачається, що з огляду на підписання та набуття чинності Угодою про асоціацію дані положення мають бути переглянуті й доповнені посиланням саме на цей договір і на новостворені органи співробітництва сторін, зокрема Раду асоціації Україна – ЄС. Серед нещодавно створених інституцій слід назвати Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (далі – Урядовий офіс), створений спеціально з метою забезпечення належної організації

роботи із реалізації завдань у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України, у тому числі виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [26].

У Положенні, яке регламентує його діяльність, визначається, що Урядовий офіс є окремим структурним підрозділом Секретаріату Кабінету Міністрів України та підпорядковується Прем'єр-міністрові України. Основними завданнями Урядового офісу є забезпечення діяльності у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції Кабінету Міністрів України, Прем'єр-міністра України та Віце-прем'єр-міністра України, до компетенції якого віднесено питання європейської та євроатлантичної інтеграції.

Постановою КМУ від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [24] затверджено план заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Суб'єктами, відповідальними за окремі напрями та заходи щодо імплементації Угоди, є: Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністерство закордонних справ України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство соціальної політики України, Державна фіскальна служба України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна служба України з питань праці, Державна служба інтелектуальної власності України, інші центральні органи виконавчої влади. Вказаним розпорядженням передбачено забезпечення виконання планів заходів у межах відповідних бюджетних призначень, а також за рахунок ресурсів міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством та обов'язок міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним,

Київській та Севастопольській міським держадміністраціям разом з іншими суб'єктами, відповідальними за виконання планів заходів, подавати щокварталу до 10 числа наступного місяця Кабінетові Міністрів України інформацію про стан виконання планів заходів для проведення Урядовим офісом з питань європейської інтеграції моніторингу ефективності його виконання та підготовки відповідних пропозицій.

Важливим є створення Управління співробітництва з Європейським Союзом у складі департаменту міжнародного торговельно-економічного співробітництва та європейської інтеграції, яке є структурним підрозділом апарату Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. «Завданнями управління є: забезпечення і координація в межах своїх повноважень виконання українською стороною зобов'язань за міжнародними договорами України з ЄС; проведення моніторингу виконання Угоди про асоціацію; проведення моніторингу та аналізу стану торговельно-економічних відносин України та ЄС, а також розроблення на їх основі рекомендацій для поліпшення торговельно-економічних зв'язків між сторонами; підготовка пропозицій щодо залучення наукових, дослідницьких та інших громадських організацій до розроблення стратегічних документів щодо розвитку співробітництва між Україною та ЄС».

Наразі актуальним є підвищення інституційної спроможності Мін'юсту шляхом повернення йому статусу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України та делегування широких «євроадаптаційних» повноважень, що об'єктивно зумовлюється усвідомленням виняткової важливості адаптації законодавства для конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС та подальшої реалізації євроінтеграційного курсу нашої держави, необхідності системного вирішення завдань у сфері адаптації законодавства та наявності у Мін'юсту потужного інтелектуального ресурсу та позитивного досвіду проведення системних заходів у цій сфері. Як підтверджує практика, Урядовий офіс з питань європейської інтеграції в умовах перевантаженості та обмеженої штатної чисельності неспроможний якісно забезпечити виконання широкого спектру завдань у сфері

адаптації законодавства. Натомість у взаємодії з Мін'юстом цей інститут може забезпечувати підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів щодо шляхів підвищення ефективності здійснення заходів з адаптації законодавства України до права ЄС.

Доцільним, на нашу думку, є створення Міжвідомчої комісії на базі Мінекономрозвитку. Першим етапом діяльності цієї Комісії має бути налагодження взаємодії із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а саме доведення до виробників основних завдань, які мають бути досягнені при впровадженні даної Угоди. Другим етапом має бути встановлення всіх необхідних регламентів, які забезпечують відповідність українських товарів стандартам ЄС. Даний етап, на нашу думку, має забезпечуватися посадовою особою Мінекономрозвитку. Якщо, певні регламенти не встановлені, у такому випадку Комісія направляє запит до Мінекономрозвитку. Третім етапом має стати перевірка наявності тарифних квот та ставок увізного мита. Дані обмеження носять цілком регулятивний характер, оскільки за відповідності товарів стандартам ЄС тарифне регулювання має незначний вплив на торгівлю. Четвертий етап є заключним, оскільки він забезпечує моніторинг зовнішньоекономічної діяльності та формування нормативно-правових актів.

Водночас варто наголосити, що розгалуженого й багаторівневого інституційного механізму ще недостатньо для ефективної конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС. Запорукою успіху має бути політична воля та координація дій Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, спеціалізованих державних органів та судів конституційної і загальної юрисдикції в напрямі євроінтеграції. Тому для України вкрай актуальною є консолідація політичних сил та узгодженість дій усіх гілок влади у питаннях реалізації цілей асоціації, і особливо щодо адаптації законодавства.

3.3. Стратегічні напрями розвитку регіональної торговельно-економічної інтеграції України та ЄС

Євроінтеграційні процеси, що нині відбуваються в Україні, здійснюються з різною швидкістю, комплексністю та якістю. Однак їхньою кінцевою метою, відповідно до Преамбули Угоди про асоціацію, є «забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання».

Визначаючи особливості трансформацій торгової політики протягом останніх чотирьох років, коли для українських експортерів дефакто почала діяти зона вільної торгівлі з Європейського Союзу, нагадаємо, що де-юре тимчасове застосування розділу IV Угоди про асоціацію розпочалось лише 1 січня 2016 р. Однак з кінця квітня 2014 р. запрацювали автономні торговельні преференції ЄС, що забезпечили вихід на європейський ринок для українських товарів на тих самих умовах, що й в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

Зменшення ввізних мит є основною відправною точкою для створення зони вільної торгівлі. ПВЗВТ майже повністю лібералізує торгівлю товарами між Україною та ЄС, але із значною асиметрією, оскільки ЄС вже скасував ввізні мита в повному обсязі і негайно для більшості товарів, у той час як Україна відкриватиме ринок для багатьох товарів протягом трьох-семи років. Це унікальна можливість для українських виробників збільшити свій експорт на ринок ЄС, перш ніж на внутрішньому ринку розпочнеться повноцінна конкуренція.

Проте для багатьох сільськогосподарських товарів безмитна торгівля залишалась обмеженою через існування тарифних квот. Однак останні не є ключовим обмеженням українського експорту в ЄС доти, доки не будуть запроваджені стандарти ЄС щодо безпечності харчових продуктів [51].

Аналізуючи доступ до ринку, необхідно відзначити, що зниження мита або його скасування стимулює двосторонню торгівлю, натомість гармонізація законодавства зазвичай пролонгована у часі і наслідки стануть очевидними пізніше. Так, товарна структура експорту України в ЄС залишалась сталою

протягом останніх років, незважаючи на анексію Криму та воєнні дії на сході країни

Беручи за основу для оцінки ПВЗВТ з Україною, варто нагадати, що вона є найбільшою серед Угод про асоціацію і через комплексну програму адаптації регуляторних норм країни у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС та розтягує повне виконання регуляторних вимог на 10 років. Таким чином, поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Як зазначають у підготовлених Представництвом ЄС та КМУ інформаційних матеріалах щодо ПВЗВТ, насамперед йдеться про зменшення чи скасування мит на імпорту та експорт. Переважну більшість їх було скасовано відразу після набуття Угодою чинності у січні 2016 року. «Загалом, Україна та ЄС скасують імпортуні мита на близько 97% та 96,3% тарифних ліній відповідно. Для промислових товарів лібералізація означатиме негайне скасування діючих увізних мит на більшість товарів (82,6% – Україна та 91,8% – ЄС). Для решти встановлено перехідні періоди, а для легкових автомобілів та одягу, який був у використанні, передбачено застосування спеціальних захисних механізмів. Для сільськогосподарської продукції з моменту тимчасового застосування Угоди з боку ЄС та її ратифікації Україною мита буде скасовано на 35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – Євросоюзом. Що стосується решти товарів, то по 52% тарифних ліній Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, на 9,8% – часткову лібералізацію та на 3,0% – безмитні тарифні квоти. Це означає, що для особливо чутливих секторів поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі дає українським виробникам більше часу для адаптації доконкурентнішого середовища, водночас надаючи споживачам більший вибір продуктів за нижчими цінами. Своєю чергою, Європейський Союз встановлює перехідні періоди на 2,0% тарифних ліній (тривалістю 3 та 7 років), а по найбільш чутливих товарах (14,9%) запропоновано доступ в рамках безмитних тарифних квот. Їх надано Україні по зернових, м'ясу свинини, яловичини та птиці, а також по деяких інших продуктах» [11].

У 2015 р. більша частина квот на експорт до ЄС сільськогосподарської продукції, які Україна отримала в рамках режиму вільної торгівлі, залишилася не заповненою. При цьому вже на початку травня 2015 року (тобто за 5 місяців) українські експортери вичерпали квоти на мед, соки, ячмінну крупу і борошно, зерна злаків. За більшістю товарних груп у 2015 р. квоти виявилися невичерпанними, а за деякими експорт і зовсім не почався: це свинина, телятина, сигарети, молочна продукція (ЄС дозволив її експорт тільки з початку 2016 року), яйця, баранина та гриби [39].

У 2016 р., як повідомляють у прес-службі Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), «Станом на початок червня, українські експортери використали 85% усіх квот на поставки сільськогосподарських товарів до Європи. Якщо квоти на кукурудзу і продукти з неї було повністю вичерпано вже в січні, то в травні 2016 року Україна використала 99,7% усіх квот на поставки пшениці й продуктів з неї. Українські експортери свинини одержали ліцензії лише на поставки 1,1 тис. тонн м'яса з дозволених до безмитного ввезення 20 тис. тонн, тобто поставили всього 5% від квоти. В цілому ж, станом на 30 травня Україна одержала ліцензії на поставки 1,36 млн тонн сільськогосподарської продукції, що становило 85% від усіх виділених квот» [38].

Станом на 16.05.2019 року розроблено Проект Закону № 4777 «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо особливостей оподаткування операцій із ввезення на митну територію України товарів уповноваженими економічними операторами)» [27; 28]. Це пов'язане з необхідністю гармонізації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС в рамках підписаної Угоди про асоціацію.

Інститут УЕО є пріоритетом як для країн ЄС, так і для багатьох інших розвинених країн. Вперше він був впроваджений відповідно до Рамкових стандартів безпеки міжнародної торгівлі Всесвітньої митної організації, прийнятих у 2005 р. Нині УЕО діють в усіх 28 країнах ЄС, США, Швейцарії,

Норвегії, Японії, США, Китаї та ін. Зокрема, в ЄС загалом діє понад 13 тис. операторів, у США – майже 11 тис.

Такі показники свідчать про ефективність діяльності УЕО та необхідність його впровадження в Україні, що сприятиме реалізації Угоди про асоціацію та налагодженню торговельних зв'язків між Україною та іншими розвиненими країнами світу.

Введення інституту УЕО дозволить пришвидшити митні процедури, встановити новий формат взаємодії між митними органами та бізнесом. Законопроектами передбачається, що підприємства, які хочуть отримати статус УЕО за певними параметрами, мають звертатися до митних органів. Далі підприємства повинні виконати низку чітко прописаних процедур, зокрема пройти попередній митний аудит, протягом якого буде перевірено низку показників – від платоспроможності до внутрішньої організації роботи та навчання персоналу.

УЕО – це максимальне дотримання балансу інтересів бізнесу і держави щодо сприяння міжнародній торгівлі шляхом встановлення партнерства з підприємствами, які відповідають критеріям законності, прозорості, професійності, надійності та безпеки.

Важливою умовою сприяння прозорості співробітництва є поліпшення взаємного розуміння сторонами нормативно-правових актів та методології одна одної. Відповідно до положень Угоди про асоціацію, ЄС, країни-члени ЄС і Україна мають створити два типи таких груп:

- технічні робочі групи у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Вони мають складатися з експертів, які представляють сторони угоди, а їх завданням є визначення та вирішення наукових та технічних питань, що впливають із застосування відповідних положень УА;

- діалог із питань торговельних заходів, який є експертним форумом з питань співробітництва у сфері торговельних заходів. Одним із його завдань є підвищення рівня знань та розуміння однією стороною законів, підходів та методів іншої сторони стосовно торговельних заходів.

Таким чином, організаційний механізм сприяння прозорості співробітництва між сторонами Угоди про асоціацію на технічному рівні має таку структуру:

- вертикальна міжвідомча координація дій відповідальних органів та установ за імплементацію принципу прозорості співробітництва між сторонами угоди. При цьому суб'єкти зв'язків можуть перебувати в організаційній залежності (один з них підпорядкований іншому), а можуть і не перебувати в ній;
- горизонтальна технічна взаємодія на основі спеціально утворених міжвідомчих структур (постійних або тимчасових), учасниками яких можуть бути представники різних органів виконавчої влади (координаційні та дорадчі органи за напрямками діяльності);
- мережевий зв'язок між суб'єктами інформаційної взаємодії у системі нотифікації і підготовки запитів.

Слід зазначити, що забезпечити дієвість та ефективність організаційного механізму сприяння прозорості співробітництва між сторонами Угоди про асоціацію неможливо без залучення представників громадськості.

Організаційною основою залучення представників громадськості є Платформа громадянського суспільства.

Першими, хто взяв на себе ініціативу зі створення інституцій, передбачених Угодою про асоціацію Україна – ЄС, були громадські об'єднання, які розпочали процес формування Платформи громадянського суспільства у травні 2014 року. Платформа громадянського суспільства Україна-ЄС (далі – ПГС) створена згідно зі статтею 469 Розділу VII Угоди про асоціацію Україна-ЄС. ПГС «складається з представників громадянського суспільства України, з однієї сторони, і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК), з іншої сторони, як форум для проведення ними засідань та обміну думками». ПГС складається з представників громадських організацій, асоціацій роботодавців та профспілкових об'єднань як з України, так і ЄС, покликана забезпечувати громадський контроль та сприяти імплементації Угоди [30].

ПГС збиратиметься двічі на рік, по чергово у Брюсселі та Києві, та служитиме обміну думками та доповідями на теми найбільшої важливості для громадянського суспільства в рамках процесу імплементації. ПГС надаватиме свої рекомендації Раді асоціації Україна - ЄС та іншим важливим органам влади в Україні та ЄС, атакож інформуватиме про них широку громадськість.

Домовленості в рамках створення Зони вільної торгівлі з ЄС створюють низку переваг і загроз, так, механізм реалізації потенціалу зони вільної торгівлі між Україною та ЄС сприятиме поглибленню торговельної інтеграції та виходу національних товаровиробників на один з найбільш високомаржинальних ринків; формуванню ланцюгів доданої вартості в рамках ПВЗВТ Україна-ЄС; залученню інвестицій на створення і модернізацію виробничих потужностей; горизонтальній, концентричній та конгломератній диверсифікації; підвищенню енергоефективності та переоснащенню; забезпеченню споживачів якісним і доступним за ціною імпортом; виходу національних суб'єктів бізнесу на ринки третіх країн.

Водночас присутні й загрози, викликані відмінностями економічного рівня розвитку країн; розміром ринку; ступенем інтеграції країн в глобальну економіку, що посилюють асиметрію торговельної інтеграції. Ключовими загрозами є посилення конкурентного тиску на вітчизняний бізнес; тривала торговельна війна з Російською Федерацією, що зумовила запровадження режиму найбільшого сприяння, торговельних бар'єрів і ембарго. Нинішня структура експорту та імпорту демонструє небезпечну для України технологічну диспропорційність: сировинний імпорт з України та високотехнологічний експорт ЄС; збереження негативного сальдо в зовнішній торгівлі за більшістю груп товарів; обмежений вихід вітчизняного бізнесу на ринок ЄС внаслідок високого рівня нетарифного захисту, насамперед на сільськогосподарську продукцію.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що на початку ХХІ ст. формується глобальна модель світового економічного порядку, яка передбачає розподіл світової влади на основі критеріїв технологічності, інтелектуалізації, інформатизації та соціалізації – з виокремленням підсистем сучасної світової економічної системи. Глобальна модель світового економічного порядку об'єктивно передбачає імплементацію якісно нових (з урахуванням характеру міжцивілізаційної взаємодії) форм міжнародних економічних відносин і принципів західної ліберальної демократії, котрі здатні вирішити найгостріші глобальні проблеми людства, а також модернізувати світову валютно-фінансову систему, умови торгівлі, міжнародний інвестиційний механізм, систему наддержавного управління, міжнародну правову систему, а також міжнародні фінансові й економічні організації відповідно до глобальних потреб і запитів.

2. Сучасні геоекономічні цілі ЄС, втілені в його стратегіях, за своєю сутністю задають основний векторний тренд формування нового світового порядку, розвитку глобальної системи міждержавних політичних відносин і фундаментальних світогосподарських трансформацій. Основними механізмами реалізації ЄС своїх геоекономічних цілей є їхня домінуюча роль у регіоні, наступальний вплив на країни в контексті усунення всіх бар'єрів, що обмежують торговельну й інвестиційну діяльність; активна економічна дипломатія, імплементація регіональних інтеграційних стратегій.

3. Запропоновано таку класифікацію третіх країн, залежно від їх міжнародного статусу у відносинах з ЄС: держави, які мають стратегічно важливе значення в міжнародному глобальному просторі, однак не є членами ЄС та не претендують на таке членство; держави, які не є членами ЄС, але претендують на нього та мають реальну можливість у найближчий час отримати статус держави-члена ЄС; держави, які беруть участь в ЄС на рівні асоціації; держави, які не можуть претендувати на членство в ЄС в найближчій перспективі.

4. Встановлено, що відносини по лінії ЄС-США стали своєрідним барометром для політичних, економічних, безпекових та енергетичних процесів на Близькому Сході, Африці, в Центральній Азії та Латинській Америці. Після розгортання української кризи вони стали визначальним чинником в «охлажденні» щодо Росії. Подолання складних сучасних викликів і загроз – екологічних, економічних, військово-політичних, інформаційних тощо – потребує вироблення нової глобальної трансатлантичної стратегії. Отже, існує нагальна потреба у виробленні США та Європейським Союзом спільної довготермінової стратегії, яка б встановлювала ефективні механізми регулювання фінансової, економічної та безпекової систем.

У відносинах Китаю та Європейського Союзу помітно чітку тенденцію до постійного розширення двосторонньої кооперації. На підтвердження цієї тези було підписано стратегічно важливі угоди про співробітництво в енергетичній та науково-технічній галузях, у сфері середнього та малого бізнесу. З боку КНР було зроблено значний крок, спрямований на боротьбу з протекціонізмом, особливо у сфері торгівлі та інвестицій. Цим рішучим кроком Китай показав цілеспрямованість у тому, щоб разом з ЄС боротися з наслідками тодішньої глобальної фінансової кризи. Відносини по двосторонній лінії Китай-ЄС мають значний потенціал та широкомасштабні перспективи розвитку стратегічної співпраці. Для реалізації цих можливостей сторони працюють над усуненням перешкод для стабільного розширення співробітництва.

5. З'ясовано, що Ісландія, Норвегія, Швейцарія розробили унікальну модель відносин з Європейським Союзом, що ґрунтується на принципі «часткової інтеграції». Така модель не передбачає членства, відбувається лише прогресивна інтеграція. Зокрема, Швейцарія в добровільному порядку адаптує своє законодавство до норм і стандартів ЄС, оскільки, перш за все, це значно спрощує співробітництво та відповідає економічним інтересам, а по-друге, вона зберігає при цьому свій статус нейтралітету. Така «часткова інтеграція» характерна і для таких мікрокраїн Європи, як Андорра, Ватикан, Монако, Сан-Марино і Ліхтенштейн.

6. Організаційні основи співпраці ЄС з країнами Латино-Карибської Америки, зокрема Чилі, представлені багатосторонніми та двосторонніми договорами та угодами, програмами і т.д., але через відмінності в рівнях економічного розвитку, несумісності макроекономічних показників, вони здійснюються на основі угод про асоціацію, спеціальне партнерство, торгові преференції. Однак їх реалізація стримується економічною політикою ЄС, в якій дотепер найбільш пріоритетною метою вважається отримання необхідних для економіки європейських країн мінерально-сировинних ресурсів, а також геополітичні інтереси Європейського Союзу.

Встановлено, що досвід торгово-економічних відносин ЄС з країнами Північної Африки, хоча йому властива індивідуальна специфіка, обумовлена географічними, економічними та соціально-культурними особливостями, може бути використаний Україною на пострадянському просторі в рамках взаємодії з партнерами по СНД, а також з іншими країнами, що розвиваються. При цьому, звичайно, необхідно враховувати і невдачі в політиці ЄС щодо країн Північної Африки.

7. Встановлено, що співробітництво ЄС з Україною в економічній сфері базується на ідеї, що доступ до ринку ЄС та наближення до норм і стандартів, які діють в Союзі, допоможуть у розвитку економіки та сприятимуть модернізації України. Для цього у рамках ЄС було створено інструменти, що сприяють галузевій співпраці та імплементації норм ЄС в асоційованих країнах. При розробці даних інструментів ЄС вважав пріоритетом розширення власних норм та правил на асоційовані країни, що знайшло своє відображення у формулюваннях економічних статей відповідних угод, у тому числі, в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Щодо торговельної співпраці, то діяльність ЄС насамперед сприяла вступові країн-партнерів до Світової організації торгівлі. ЄС також вживав заходи щодо поліпшення адміністративного співробітництва, а також забезпечив поступове усунення нетарифних бар'єрів у торгівлі відповідно до підписання ПВЗВТ. Рух промислових товарів повинен бути доповнений шляхом укладення угод про оцінку відповідності та прийнятності промислових

товарів (АСАА). У рамках Угоди про асоціацію передбачається також законодавче наближення в галузі митної справи, а також нарощування потенціалу та модернізації, включаючи комп'ютеризацію, що мало сприяти спрощенню процедур торгівлі.

8. Важливим праксеологічним напрямом процесу асоціативних відносин між Україною та ЄС в торговельно-економічній сфері є його організаційне забезпечення, яке включає в себе три складові: інституційну, функціональну та процедурну. Інституційну складову утворює система державних органів, задіяних у забезпеченні процесу асоціації та подальшої європейської інтеграції України. Органи держави, безпосередньо чи дотично залучені до процесу асоціації, мають неоднаковий обсяг повноважень у цій сфері і, відповідно, беруть у ньому як пряму, так і опосередковану участь. Виходячи з цього, такі органи можна об'єднати у дві групи (за критерієм основної чи додаткової компетенції). До першої належать державні органи або їх структурні підрозділи, спеціально створені для забезпечення європейської інтеграції країни, до яких слід віднести Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції. До другої групи входять ті органи державної влади, які, здійснюючи свої прямі повноваження, опосередковано впливають на процес асоціації України з ЄС. При цьому, хоча забезпечення європейської інтеграції є не основним, а радше факультативним напрямом діяльності останніх, їх вплив на перебіг конституціоналізації процесу асоціації має більш вагоме значення. До цієї групи належать Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України.

Наразі в Україні виникає необхідність розкриття можливості максимального наближення країни до економічних та особливо політичних інституцій ЄС. Подібна можливість залежить насамперед від політичного порядку денного та соціально-економічного розвитку у самому ЄС, а також поступу України та інших асоційованих партнерів у виконанні угод про асоціацію та демократичних перетворень. Використання моделі інституційного діалогу в рамках Європейської

економічної зони може стати прикладом для розкриття потенціалу «політичної асоціації», особливо в контексті перспективи приєднання України до низки угод та конвенцій, які передбачають постійний діалог між органами виконавчої влади України та відповідними установами ЄС.

9. Позитивною стороною тарифної лібералізації є поступове зниження ставок увізних мит, що з часом зробить європейські товари доступними для українського споживача, а також знаходження нових ринків збуту для української продукції. Також Угода передбачає наявність тарифних квот зі сторони ЄС та необхідність узгодження національного законодавства із законодавством ЄС як мінімум до 2021 року, що безумовно стимулюватиме суб'єктів господарювання виробляти продукцію згідно з новими вимогами та регламентами. Важливим напрямом роботи уповноважених державних органів є активне інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо нових заходів, процедур, вимог ЄС з метою унеможливлення переорієнтації виробників на інші ринки.

Одним зі засобів розвитку економічних відносин між Україною та ЄС є стимулювання імплементації технічних регламентів, санітарних та фітосанітарних заходів, оскільки саме нетарифні заходи стримують експорт у країни Європи. Дієвим інструментом для імплементації економічної частини угоди може стати створення Міжвідомчої комісії з питань співробітництва з ЄС на рівні держави без участі іноземних представників, основним завданням якої має стати забезпечення своєчасного впровадження законодавства ЄС у національне законодавство, розробка плану дій та контроль за їх виконанням, сприяння приведення у відповідність технічних норм, санітарних та фітосанітарних вимог, а також активне інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності щодо нових заходів, процедур, вимог ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арабей Е. Новая европейская стратегия «Европа 2020» [Електронний ресурс] / Е. Арабей. – Режим доступу : <http://eulaw.ru/content/novaya-evropeyskaya-strategiya-evropa-2020>
2. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручн. для студ. вищих навч. закл. / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко. – О. : Фенікс, 2012. – 390 с.
3. Березовська І. А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / І. А. Березовська. – К., 2005. – 15 с.
4. Бочаров С. В. Передумови п'ятої хвилі розширення Європейського Союзу / С.В. Бочаров // Вісник ДонНУЕТ. Серія Гуманітарні науки. – 2010. – № 2(46). – С. 91–98.
5. В ЄС не бачать сенсу у тристоронніх переговорах за участю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/94559>.
6. Глобальна економіка : навчальний посібник / Н. М. Вдовенко, Л. В. Богач, В. Л. Гераймович та ін. – К. : НУБіП України, 2017. – 319 с.
7. Глобальна економіка: навчальний посібник / Т. В. Шталь, Ю. Б. Доброскок, О. О. Тищенко та ін. – Харків : Форт, 2016. – 358 с.
8. Денисюк В. Опыт двусторонних соглашений Швейцария-ЕС и выводы для европейских стран СНГ / В. Денисюк // Международный научный и общественно-политический журнал. – 2003. – № 1. – С. 185–194.
9. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2013/11/22/404963/>
10. ЄС переконав Люксембург та Австрію відмовитися від банківської таємниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/business/financial/3322531-yes-perekonav-luiksemburh-taavstriui-vidmo-vytysia-vid-bankivskoi-taiemnytsi>.
11. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. Представництво ЄС в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу

::https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf.

12. Імплементация Угоди про Асоціацію з ЄС: матеріали круглого столу. Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ, 2016. – 52 с.

13. Класифікація третіх країн як учасників міжнародних правовідносин з Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iadvocate.com.ua/klasyfikatsiya-tretyh-krayin-yak-uchasnykiv-mizhnarodnyh-pravovidnosyn-z-yeuropejskym-soyuzom/>

14. Коваль О. Європа і США створять «економічне НАТО» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/international/evropa-i-ssha-sozdadut-ekonomicheskoe-nato-_.html

15. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.pdf>

16. Кулаковський К. О. Сутність та глобальні детермінанти трансформації міжнародного економічного порядку / К. О. Кулаковський. // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Том 21. – Вип. 1. – С. 44-50.

17. Навігатор Угоди про Асоціацію з ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://navigator.euointegration.com.ua/tasks?type=chapter&id=technical_barriers

18. Олійник Ю. Угода «Про асоціацію» ЄС з «третіми» державами: досвід Польщі / Ю. Олійник // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Випуск 26. – С. 133–140.

19. Пауза України з ЄС загрожує зміцненню її кредитоспроможності – Fitch. Економічна правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2013/11/22/404963/>

20. Положення про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. (у ред. від 16 березня 2013 р.).

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1365-2004-п#n45>.

21. Поручник А. М. Ключові принципи формування нового міжнародного порядку / А. М. Поручник // Суспільство, економіка та економічна наука в XXI столітті : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., 21–22 квіт. 2017 р. ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2017. – С. 46–49.

22. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському співтоваристві з атомної енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua>

23. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п>.

24. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова КМУ від 25 жовтня 2017 р. № 1106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n13>.

25. Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження КМУ від 24.02.2016 р. № 228-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228-2016-р/page>

26. Про Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 346. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/346-2014-п>

27. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59320

28. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із ввезення на митну територію України товарів уповноваженими економічними операторами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59318

29. Проневич О.С. Інституційні засади адаптації законодавства України до *acquis communautaire*: стан легального закріплення та перспективи вдосконалення / О. С. Проневич // Право і безпека. – 2016. – № 3(62). – С. 32–39.

30. Регламент Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС / Офіційний сайт української сторони Платформи громадянського суспільства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-ua-csp.org.ua/scp-regulations/>

31. Саркісянц О. Банківська таємниця та протидія відмиванню коштів у Швейцарії [Електронний ресурс] / О. Саркісянц. – Режим доступу : http://ufin.com.ua/analit_mat/gkr/090.htm.

32. Серебренніков Б. С. Огляд наслідків змін технічного та митного регулювання Угоди про Асоціацію Україна – ЄС у сфері торгівлі будівельними матеріалами [Електронний ресурс] / Б.С. Серебренніков, Є. В. Коротун // Збірник наукових праць молодих учених «Актуальні проблеми економіки та управління». – Режим доступу : <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102600/97676>

33. Смирнов Е. Н. Трансформация внешнеэкономических связей Европейского Союза в условиях инновационного развития его экономической системы / Е. Н. Смирнов // Вестник Университета (Государственный университет управления). – 2018. – № 2. – С. 210–217.

34. Тайар В. М. Евросоюз – Латинская Америка: Контуры межрегионального партнерства в XXI веке / В. М. Тайар // Современная Европа. – М., 2015. – № 2. – С. 72–84.

35. Ткаленко С. Новий міжнародний економічний порядок та економічна безпека / С. Ткаленко // Міжнародна економіка. Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 4. – С. 122–128

36. Угода про асоціацію з Європейським союзом: нові можливості для українського бізнесу [Електронний ресурс] // Сайт проекту ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС». – Режим доступу : <http://www.association4u.com.ua/index.php/en/2-uncategorised/139-exportbook>

37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2125.

38. Україна вже використала 85% всіх квот на безмитний експорт продовольства до ЄС. 21.06.2016. УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/agro/1381399-ukrajina-vje-vikoristala-85-vsih-kvotna-bezmitniy-eksport-prodovolstva-do-es.html>

39. Україна не використала більшу частину квот на експорт до ЄС. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2016/05/18/592983/>

40. Ютяева И. Р. ЮАР и Европейский Союз: стратегическое партнерство? / И. Р. Ютяева. – М. : Институт Африки РАН, 2018. – 108 с.

41. Яворська Г. Проблема обмеження державного суверенітету в умовах інтеграції України до ЄС : аналітична записка від 17 лютого 2012 року [Електронний ресурс] / Г. Яворська. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/376/>

42. An EU Action Plan to achieve the Millennium Development Goals [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europeaid/what/millennium-developmentgoals/action_plan_en.htm.

43. Baur G. Who Can Join the European Economic Area? / G. Baur // The European Neighbourhood Policy in a Comparative Perspective : Models, Challenges, Lessons / S. Gstöhl (ed.). – Abingdon, Routledge, 2016. – P. 55–71.

44. Bulmer S. J. The Europeanisation of National Policy? [Електронний ресурс] / S. J. Bulmer. – Режим доступу : <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPolitics>

InternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Filetoupload,38405, en.pdf

45. Burke C. Life on the Edge: EFTA and the EEA as a Future for the UK in Europe / C. Burke, Ó. Í. Hannesson, K. Bangsund // European Public Law. – 2016. – Vol. 22(1). – P. 69–96.

46. Chile's Top Trading Partners [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.worldstopexports.com/chiles-top-import-partners/>

47. Commission Staff Working Document. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. On Investing in the Development of Low Carbon Technologies (SETPlan). – Brussels, 7.10.2009 SEC(2009) 1297.

48. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «Eastern Partnership». Brussels, 2009. URL : <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52008DC0823>

49. Copenhagen European Council. Relations with the Countries of Central and Eastern Europe. 21-22 June 1993. European Council. <http://economics.unian.ua/agro/1381399-ukrajina-vje-vikoristala-85-vsih-kvotna-bezmitniy-eksport-prodovolstva-do-es.html>
<https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

50. Decision of the Council and of the Commission concerning the scientific and technological cooperation Agreement of 4 April 2002 relating to the conclusion of seven agreements with the Swiss Confederation // OJ: L. – 2002. – № 114 (30.04.2002). – P.1.

51. Emerson M. Deepening EU-Ukrainian Relations [Электронный ресурс] / M. Emerson, V. Movchan // Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv; Rowman & Littlefield International, London. — 2016. — Режим доступа до ресурсу: <http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Ukraine%20e-version%20with%20covers.pdf?file=1&type=node&id=242&force=>.

52. Entry to Switzerland [Електронний ресурс] // Swiss Federal Office for Migration : офіційний сайт. – 2008. – Режим доступу : <http://www.bfm.admin.ch/bfm/en/home/themen/einreise.html>

53. EU-China Relations: Chronology [Електронний ресурс] // European Union External Action : офіційний сайт. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/china/docs/chronology_2012_en.pdf

54. Goetschel L. Small states inside and outside the European Union: interests and policies / L. Goetschel. – Springer, 1998. – 295 p.

55. Nix S. Why the EU needs (Left-Right) Politics? Policy Reform and Accountability are Impossible without it [Електронний ресурс] / S. Nix. – Режим доступу : <http://www.notre-europe.eu/uploads/txpublication/Policypaper19-en.pdf>

56. Joint Cooperation Council between the European Union and the Republic of South Africa [Електронний ресурс] // Council of the European Union : офіційний сайт. – Режим доступу : http://www.eusa.org.za/en/PDFdownload/Agreements/Joint_Cooperation_Council_July_2009.pdf

57. La inversión extranjera directa en América Latina y el Caribe 2016 / CEP AL. – Santiago de Chile, 2016. – 170 p.

58. Levenex S. Switzerland's flexible Integration in the European Union / S. Levenex // Swiss Political Science Review. – 2009. – 15 (4). – P. 547–575.

59. Malmström C. The Geopolitical Aspect of TTIP [Електронний ресурс] / C. Malmström. – 2015. – Режим доступу : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/june/tradoc_153511.pdf

60. Preston Ch. Enlargement and Integration in the European Union / Ch. Preston. – Routledge, 2007 – 259 p.

61. Quille G. The Lisbon Treaty and Its Implications for CFSP/ESDP / G. Quille. – Brussels : European Parliament, Policy Department External Policies. – 2008.

62. Schwok R. Die Beziehungen zwischen der Schweiz und der EU / R. Schwok, S. Bloetzer // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2005. – № 36. – P. 33–38.

63. The Trade Promotion Coordinating Committee [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.export.gov/advocacy/eg_main_022762.as

64. The U.S.-EU Partnership [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://useu.usmission.gov/transatlantic_relations.html

65. Why TTIP matters to European business [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.business-europe.eu/content/default.asp?PageID=568&DocID=32927>